

KYSUCKÝ MÚZEJNÍK

1/2024
ročník 5

elektronický populárno-vedecký časopis Kysuckého múzea

ISSN 2729-7446

ŽILINSKÝ
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ

KYSUCKÉ
MÚZEUM

Obsah

Príhovor riaditeľky	3
KYSUCE ZNÁME NEZNÁME	
Vladimír Homola	
Chladnokrvná vražda úradníka v Kysuckom Novom Meste	4
Vladimír Homola	
Vzostup a pád píly v Zákamennom	12
Danka Majerčíková	
Čelkovci a čelkovský dom v Kysuckom Novom Meste	20
Danka Majerčíková	
Detský hrob v nádobe v zaniknutom kostole v Radoli	26
Alojz Kontrik	
Drotári zo Zákopčia v medzivojnovom období (3. časť)	30
Lukáš Kubiátko	
Čadca na starých pohľadniciach	36
Martin Turóci	
Čokoládovňa JA-PA v Čadci. Krátke obdobie výroby čokolády na Kysuciach (2. časť)	42
ZBIERKY A ICH OCHRANA	
Vladimír Homola	
Akvízie do fondu požiarnictva	48
Daniel Husárik	
Básne Dlhomíra Poľského v zbierkach Kysuckého múzea (2. časť)	52
Andrea Paráčová	
Umelecké pohľadnice v zbierkach Kysuckého múzea	56
NOVINKY	
Helena Kotvasová	
Aký bol rok 2023 v Kysuckom múzeu?	64
Tomáš Adamčík	
Kaštieľ Radola pozná víťaza malej súťaže návrhov	68
Tomáš Adamčík	
Akvízia kníh pre knižnicu Kysuckého múzea	72

Príhovor riaditeľky

Vážení čitatelia,

po polročnej prestávke sa Vám opäť dostáva do rúk nové a v poradí deviate číslo Kysuckého múzejníka, ktoré prináša 13 nových príspevkov rozdelených do troch kategórií.

V kategórii Kysuce známe i neznáme sa môžete tešiť na pokračovanie príbehu o drotároch zo Zákopčia, alebo na článok o čokoládovni JA-PA v Čadci. Zaujímavý je taktiež článok o detskom hrobe objavenom počas archeologického výskumu v zaniknutom kostole v Radoli a zaujímavou kapitolou z regionálnej histórie je taktiež i príspevok o chladnokrvnej vražde úradníka pri Kysuckom Novom Meste alebo o vzostupe a páde pily v Zákamennom.

V ďalšej kategórii venovanej zbierkam a ich ochrane Vám v najnovšom čísle predstavíme akvizície z oblasti požiarnictva, taktiež umelecké pohľadnice i básne Dlhomíra Poľského nachádzajúce sa v našich zbierkach.

V rubrike o novinkách sa zas dočítate, aký bol rok 2023 v Kysuckom múzeu, kto je víťazom malej súťaže návrhov pre novú podobu kaštieľa Radola a predstavíme Vám tiež i akvizíciu kníh pre knižnicu múzea, kde oba tieto projekty boli podporené z Fondu na podporu umenia.

Verím, že nové číslo Kysuckého múzejníka Vám spríjemní letné čítanie a dozviete sa nové zaujímavosti z regionálnej histórie a života Kysuckého múzea.

Mgr. Helena Kotvasová

Dobový pohľad na Žilinu, kde vykonával vojenskú službu vrah Josef Komínek (Zdroj: www.tikzilina.eu)

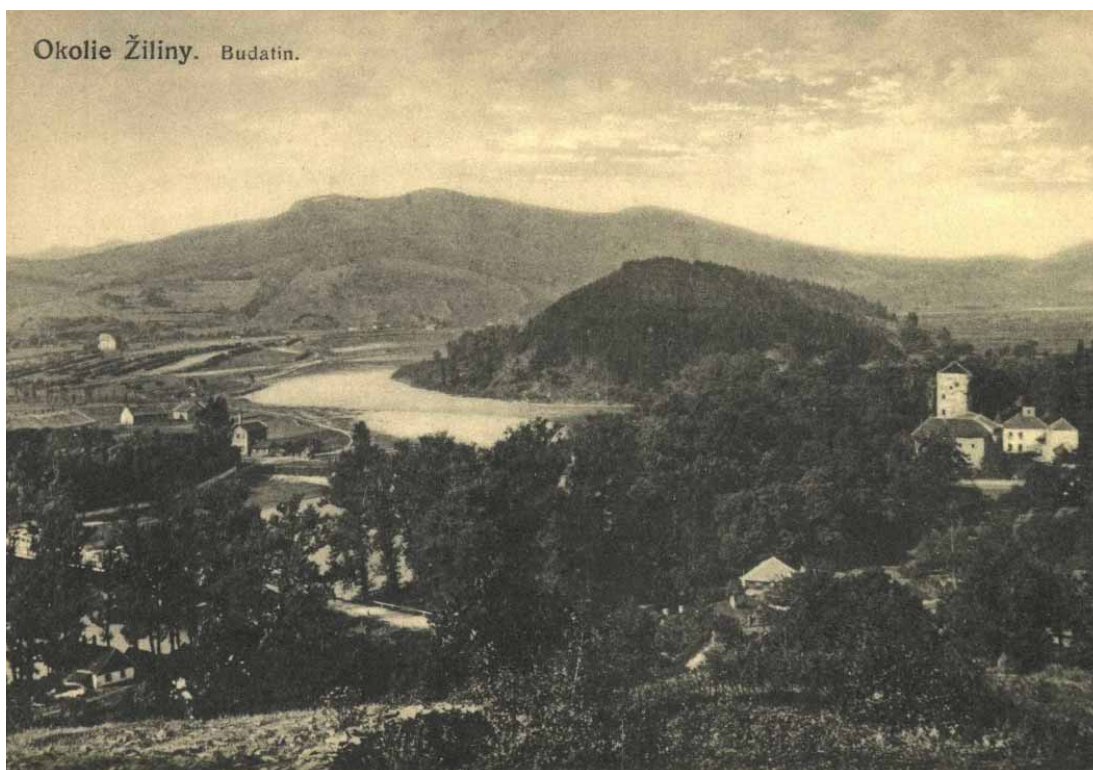
Chladnokrvná vražda úradníka pri Kysuckom Novom Meste

MGR. VLADIMÍR HOMOLA

Upozornenie: Nasledujúci článok nie je vhodný pre deti a citlivé povahy. V rámci rozvoja úradnej moci v Československu (ďalej ČSR), bol bežný príchod českých zamestnancov na Slovensko. Týkalo sa to hlavne četníkov, lekárov, učiteľov, železničiarov a úradníkov. Ich umiestnenie na Slovensku malo posilniť úradnú moc, kompenzovalo nedostatok zamestnancov a zapĺňalo prázdne miesta po maďarských úradníkoch odmietajúcich lojalitu ČSR. Príchod zamestnancov z českých krajín však pretrvával aj v období konsolidácie pomerov v krajine, kedy pracovné miesta bolo možné obsadzovať aj zamestnancami zo Slo-

venska. Obsadzovanie verejných funkcií tak vytváralo napätie medzi slovenskými politikmi a pražskou vládou.

Jedným z úradníkov, ktorý sa dostal na Kysuce bol Josef Komínek, pracujúci pre dôchodkovú kontrolu v Kysuckom Novom Meste. Presné okolnosti, ani dátum jeho príchodu na Kysuce nepoznáme. V čase tragických udalostí, ktoré sú predmetom tohto článku, mal 27 rokov, bol slobodný a na Slovensku pôsobil už niekoľko rokov. Dňa 10. júla 1928 uverejnili noviny Slovenský denník článok nazvaný „Lúpežná vražda pri Žiline: Úradník Komínek úkladne zastrelený a ozbijaný“.

Dobový pohľad na Budatín
(Zdroj: FB Historická Žilina)

V strohom článku sa dozvedáme (pozn. všetky dobové texty nechávame v originálnej dikcii): „Na hradskej medzi Žilinou a Novým Mestom nad Kysucou bola spáchaná v sobotu (pozn. 7. júla 1928) neskoro večer lúpežná vražda, obeťou ktorej sa stal mladý úradník dôchodkovej kontroly v Kysuckom Novom Meste Jozef Komínek. Páchatel, po ktorom četníctvo usilovne pátra, prepadol ho v okamihu, keď opravoval motocykel, zastrelil ho zákerne od zadu a ozbil ho potom asi o 1000 Kčs. O tejto vražde dozvedáme sa tieto podrobnosti: Jozef Komínek, mal starší motocykel a viezol na ňom v sobotu večer obvodného zverolekára do Žiliny, kde chcel tento navštíviť predstavenie Slovenského Národného Divadla. Po 9. hod. večer išiel Komínek sám na motocykle domov. Ale do Kysuckého Nového Mesta sa už nevrátil. V nedeľu ráno našli pasáci jeho mŕtvolu na hradskej neďaleko Buda-

tína a oznámili to četníckemu strážmajstrovi, ktorý býva v Budatíne. Ten sa presvedčil o pravdivosti oznámenia pasákov a oznámil vec četníckej stanici v Žiline, ktorá zahájila hneď usilovne pátranie.“

Četníctvo fungovalo rozdelené v rámci jednotlivých okresov naprieč republikou. V tomto období v okrese Žilina fungovali v meste žandárska stanica, četnícka kontrolná cestná stanica a napokon četnícka pátracia stanica, ktorá prípad prevzala. Žilinskí četníci sídlili v budove v ktorej dnes sídli Považská galéria. Četnícke pátracie stanice vyšetřovali najťažšie trestné činy (vrátane vražd). Čitatelia si spôsob, akým četnícke pátracie stanice fungovali, môžu pamätať z ikonického seriálu Četnícke humoresky.

Základný postup pri vyšetřovaní vražd v tomto období upravoval poučný rozkaz 1/1928 prijatý 25. 4. 1928 podľa ktorého:

Lúpežná vražda pri Žiline.

Úradník Komínek úkladne zastrelený a ozbijaný. — Neznámy vrah mu odcudzil motocykel a ušiel na ňom až ku Krasnu.

j. č. Zo Žiliny, 9. júla.

Na hradskej medzi Žilinou a Novým Mestom nad Kysucou bola spáchaná v sobotu neskoro večer lúpežná vražda, obeťou ktorej sa stal mladý úradník dôchodkovej kontroly v Kysuckom Novom Meste Jozef Komínek.

Páchateľ, po ktorom četníctvo usilovne pátra, prepadol ho v okamihu, keď si opravoval motocykel, zastreli ho zákerne od zadu a ozbil ho potom asi o 1000 Kčs.

O tejto vražde dozvedáme sa tieto podrobnosti:

Jozef Komínek, mal starší motocykel a viezol na ňom v sobotu večer obvodného zverolekára do Žiliny, kde chcel tento navštíviť predstavenie Slovenského Národného Divadla. Po 9. hod. večer išiel Komínek sám na motocykle domov. Ale do Kysuckého Nového Mesta sa už nevrátil. V nedeľu ráno našli pasáci jeho mrtvolu na hradskej neďaleko Budatína a oznámili to četníkemu strážmajstrovi, ktorý býva v Budatína. Ten sa presvedčil o pravdivosti oznámenia pasákov a ozná-

mil vec četníckej stanici v Žiline, ktorá zahájila hneď usilovné pátranie.

Dosiaľ podarilo sa četníctvu zistiť, že Komínek si kúpil v sobotu večer v Žiline benzín i olej. Plechovku s olejom uviazal si povrázkom na prednú časť motocyklu. Keď prišiel za Budatín, musel asi zastaviť, aby si plechovku s olejom lepšie upevnil vreckovkou. Tohoto okamžiku použil asi neznámy vrah k prevedeniu svojho úmyslu a strelil Komínka úkladne z revolveru do hlavy.

Komínek bol trafený do zadnej časti hlavy a bol hneď mŕtvý. Útočník mu potom prekatal vrecká a odcudzil mu asi 1000 Kčs.

Potom išiel s motocyklom niekoľko km ďalej až k obci Krásnu, kde nechal motocykel na trávnom brehu. Bol to motocykel so značkou červené P V-377.

Pátranie, ktorého sa zúčastní četníctvo z celého okolia, je veľmi ťažké, lebo po vrahovi niet žiadnych stôp. Nebohý Komínek, mal 27 rokov a bol slobodný. Pochádzal z Čiech a pôsobil už niekoľko rokov na Slovensku.

„Byla-li nalezena mrtvola, dostaví se neprodleně velitel místní četnické stanice s podřízenými četníky na místo nálezu, a co nejrychleji uzavře zvědavcům a nepovolaným k němu přístup, aby tak uchránil případné stopy před zničením...“ Vzhľadom na závažnosť prípadu a miesto činu na hranici okresov, boli do pátrania zapojení aj četníci z okresu Kysucké Nové Mesto (pozn. patrilo do neho Krásno nad Kysucou, celá Bystrická dolina a Dolné Kysuce).

Vyššie zmienený článok pokračuje: „Dosiaľ podarilo sa četníctvu zistiť, že Komínek si kúpil v sobotu večer v Žiline benzín i olej.

Plechovku s olejom uviazal si povrázkom na prednú časť motocyklu. Keď prišiel za Budatín, musel asi zastaviť, aby si plechovku s olejom lepšie upevnil vreckovkou. Tohoto okamžiku použil asi neznámy vrah k prevedeniu svojho úmyslu a strelil Komínka úkladne z revolveru do hlavy. Komínek bol trafený do zadnej časti hlavy a bol hneď mŕtvý, útočník mu potom prekatal vrecká a odcudzil mu asi 1000 Kčs. Potom šiel s motocyklom niekoľko km ďalej až k obci Krásnu, kde nechal motocykel na trávnom brehu. Bol to motocykel so značkou červene PV-377 (pozn. vydávanie ŠPZtiiek na Slovensku mal v tomto období na

starosti registračný úrad v Bratislave. Systém pridelenia ŠPZtiiek nadväzoval na uhorský systém v ktorom sa používali značky s červeným písmenom P). Pátranie, ktorého sa zúčastní četníctvo z celého okolia, je veľmi ťažké, lebo po vrahovi niet žiadnych stop.“

O dva dni (pozn. 12. 7. 1928) neskôr, rovnako v Slovenskom denníku vyšiel článok s ďalšími podrobnosťami z vyšetrovania (môžeme si všimnúť, že došlo k spresneniu a korekcii údajov z predošlého článku): „Vrah, ktorý zastrelil finančného úradníka Komínka, bol zatknutý. Písali sme minule o beštiálnej vražde, ktorá sa stala v minulých dňoch na hradskej medzi Žilinou a Kys. Novým Mestom pri rieke Kysuci a ktorej padol za obeť finančný uradník z Kys. Nového Mesta. Nešťastníka naš-

li mŕtveho s prestrelenou hlavou a olúpeného. Motocykel, na ktorom šiel, zmizol. Cele okolité četníctvo dalo sa do usilovného a rozsiahleho pátrania. Motocykel síce našli pohodený, avšak po vrahovi ani stopy. Teraz sa nám oznamuje zo Žiliny, že vrah je už zatknutý. Podozrenie totiž odrazu padlo na četara žilinského pešieho pluku (pozn. jedná sa o 41. p. pluk ktorý v Žiline sídlil od 1.10.1920 do 24. 09. 1938. Vojaci tohto pluku sídlili

Četník v uniforme, medzivojnové obdobie
(Zdroj: Knihovna Národného archivu, Praha)

v Kasárňach M. R. Štefánika), Jozefa Holoubka. Četnícky poručík následkom veľkého podozrenia Holoubka zatkol. Pri výsluchu Holoubek z počiatku zapieral, avšak krížnymi otázkami dostal sa do ťažkých protirečení a konečne sa priznal, menovite, keď boli na jeho rovnošate nájdené krvavé škvvrny, pôvod ktorých nevedel vysvetliť. Udal, že na žilinskej hradskej čakal na Komínka a keď sa tento priblížil, požiadal ho, aby ho vzal na

Kasárne, v ktorých sídlil 41. peší pluk v Žiline (Zdroj: www.zilina.sk)

zadné sedadlo motocykla. Komínek to ochotne učinil a pokračoval v ceste. Po niekoľko sto krokoch pokazila sa elektrická lampa a nastala úplná tma. Komínek zoskočil s motocykla a chcel chybu napraviť. Tu Holoubek vytiahol revolver a z bezprostrednej blízkosti strelil Komínkovi do hlavy. Dôkazom pravdivosti výpovede Holoubkovej je i to, že okolie streľnej rany na hlave Komínkovej bolo ožehnuté. Holoubek udal ďalej, že vražda bola vymyslená istou druhou osobou, ktorú četníctvo tiež zatklo, meno ktorej však nie je dosiaľ známe. Holoubek i jeho spolupáchateľ boli dopravení do väzby okresného sudu v Žiline.“

Ďalšie zmienky o prípade na niekoľko mesiacov miznú. Dňa 10. 11. 1928 Slovenský denník uverejnil ďalší článok, v ktorom sa dozvedáme nové detaily prípadu: „Je ešte v čerstvej pamäti príšerná vražda, ktorá sa stala pri Žiline na brehu rieky Kysuce a ktorej padol za obeť finančný úradník Jozef Komínek

z Kysuckého Nového Mesta. Dľa obžaloby celý tento hrozný prípad stal sa nasledovne: Jozef Holoubek, 21-ročný četar 41. pešieho pluku v Žiline, narukoval 1. okt. 1927, súc predtým obchodným pomocníkom. Nadaný Holoubek vyšvihol sa na četara pre svoju usilovnosť a poslušnosť. Čoskoro však pocítil túhu po peniazoch a rozhodol sa, že si ich akýmkoľvek spôsobom zaopatrí. Dňa 8. júna (pozn. tu sa do článku vkradol tlačiarenský škriatok a pozmenil dátum z júl na jún. Vražda sa stala v júli) vkradol sa do izby nadporučika Soukopa a vezmúc odtiaľ nabitý vojensky revolver (pozn. vzhľadom na rok týchto okolností možno predpokladať, že sa jednalo zrejme buď o 7,65 mm ČZ vzor 1927 alebo pištoľ Praga 7,65 mm model 1919 v tom období používaných československou armádou), odobral sa na prechádzku do okolia Žiliny nevediac ešte aký čin ma spáchať. Jeho cesta viedla smerom k Budatínu, kde stretol muža na motocykli. Bol to Jozef Komínek fi-

Kysuce známe i neznáme

nančný revízor (pozn. ako zo všetkých troch článkov vyplýva, zamestnanie Komínka je uvádzané rozdielne, preto sme v názve článku uviedli úradník) z Kysuckého Nového Mesta a šiel práve zo Žiliny, kde prevádzal revíziu. V Holoubkovi okamžite skrsnul plán, lebo videl, že sa mu naskytla dobrá príležitosť. Požiadal Komínka, aby ho vzal na motocykel. Komínek ochotne svolil a Holoubek zaujal miesto na sedadle za Komínkom. Takto vykonali oba dlhšiu cestu, keď odrazu shaslo na motocykli svetlo, sostúpil s kola a chcúc napraviť chybu, zohnul sa nad motorom. Toho okamžiku využil Holoubek. V tme vytiahol Soukopov revolver z vrecka, priblížil sa ku Komínkovi a priložiac zo zadu zbraň, k hlave Komínkovej, vystrelil. Komínek klesol k zemi mŕtvy. Mŕtvolu potom Holoubek vzal za nohy a odviekol ju, do blízkej rieky Kysuce. Nešťastnej obeti len nohy zostaly trčať z vody. Holoubek, olúpiac mŕtvolu o 700 Kčs, sadol na motocykel a dal sa smerom ku Krásnu. Po 18 kilometroch však stroj vypovedal službu. Holoubek odhodil kolo do priekopy a pešky prišiel na nádražie do Krásna a od železničára sa dopytoval, kedy ide vlak do Žiliny. Keď sa dozvedel, že vlak v Krásne nestojí, šiel pešky do Kysúc (pozn. Kysuckého Nové Mesta) a odtiaľ osobným vlakom do Žiliny. K polnoci bol už v kasárňach. Cez okno vliezol do izby nadporučíka Soukopa, revolver dal na miesto a šiel spať. Pred tým ešte vymyl si krvavé stopy na šatách a tieto dal na druhý deň vyžehliť. Bola nedeľa a Holoubek šiel sa zabávať a utratil všetky Komínkove peniaze. Medzitým bola nájdená mŕtvola nešťastného Komínka. Na mieste vraždy bol nájdený vojensky opasok, ktorý Holoubka prezradil. Vojaci totiž zbadali, že Holoubek nemá opaska a videli ho, ako si šiel kúpiť nový. O krátky čas

Pistoľ československá Praga
7,65 mm model 1919 (Zdroj:
www.ebadatelnavhm.vhu.sk)

bol Holoubek zatknutý. Z počiatku tajil, avšak krížnymi otázkami si začal protirečiť a nakoniec sa priznal. Vo štvrtok stal vrah Holoubek pred divízijským súdom v Bratislave. K vražde sa priznal, avšak vyhlasoval, že nevedel čo robí a na nič sa nepamätá. Ani vraj nevie, prečo zabil Komínka. Vypočuté bolo ešte niekoľko svedkov, na čo obhajca žiadal preskúmanie duševného stavu obžalovaného. Súd toto odmietol a odobral sa k porade. Okolo piatej hodiny odpoľudnia vyniesol divízijský súd rozsudok, ktorým sa Jozef Holoubek odsudzuje k smrti povrazom. Obhajca si vyžiadaval tri dni na rozmyslenie.“

Za vraždu bol Jozef Holoubek odsúdený na popravu obesením. Popravu sa v ČSR vykonávali neverejne obesením. V období 1. ČSR (1918-1938) bolo v republike vynesených 433 trestov smrti. Humanisticky zmýšľajúci prezident republiky T.G. Masaryk bol však odporcom trestu smrti, a preto často udeľoval milosť. V čase Masarykovho prezidentovania (14. 11. 1918 do 14. 12. 1935) bolo v Československu popravených 12 ľudí (ostatným bola udelená milosť). Tresty následne bývali zmenené na dlhoročné trestnice (väzenie). Medzi vykonanými trestami smrti sa však

Josef Holoubek nenachádza. Jeho ďalší osud bol tak neznámy. Nové informácie o ňom prináša až strohá zmienka spojená s inou tragédiou na mieste, kde bol predtým zavraždený Josef Komínek.

O necelé 2 roky neskôr bol v novinách Slovenská krajina uverejnený krátky článok v ktorom sa uvádza: „V pondelok ráno nájdená bola mŕtvolka novorodiatka mužského pohlavia pod kríkom na Sihote pri Kysuci, blízko obce Brodno z ranou na hlavičke a prikrytá handrami. Práve v týchto miestach zavraždený bol pred rokmi asistent dôch. kontroly Komínek z Kys. Nov. Mesta, slobodníkom 41. pi. Jozefom Holubekom, ktorý ako je známe, odsúdený bol potom na 20 rokov žalára. Četníctvo z Kys.

Nov. Mesta, jako aj pátracia stanica v Žiline zahájilo vyšetřovanie a pátranie po neľudskej matke, a v pondelok odpoľudnia prišla na miesto strašného nálezu súdna komisia.“ Trest Josefa Holoubka mal skončiť na jeseň 1948 (v novembri). O jeho ďalšom osude pramene mlčia a stopy sa celkom strácajú. Tragický prípad zavraždeného úradníka Josefa Komínka je tak nielen ukážkou četníckej práce, dobového spravodajstva o najťažších zločinoch a vývoji uplatňovania spravodlivosti v Československu. Tento prípad zároveň predstavuje pripomienku toho, že aj miesta napohľad fádne a ničím zvláštne, miesta ako každé iné, môžu byť v skutočnosti dejiskom tragických udalostí v priebehu dejín.

Literatúra

Slovenský denník, roč. IX., č. 155, 10. 7. 1928, s. 3.

Slovenský denník, roč. IX., č. 157. 12. 7. 1928, s. 5.

Slovenský denník, roč. XI., č. 258, 10. 11. 1928, s. 5.

Slovenská krajina, roč. 1931, č. 93, 22. 4. 1931, s. 3.

KUKLÍK, Jan ml.: Prezident Masaryk a trest smrti. *Dějiny a současnost* 5/98.

LIŠKA, Otakar: *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918–1989*. Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, 261 s.

FIDLER, Jiří – SLUKA, Václav: *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920–1938*. Praha : Libri, 2006, 501 s.

Dostupné na: <<https://www.valka.cz/Zilina-t46909>> (6. 3. 2024).

*Zástava 41. pešieho pluku v Žiline (rub a líc)
(Zdroj: internet)*

Dobový záber na Zákamenné (Zdroj: FB Zákamenné na historických fotografiách)

Vzostup a pád pily v Zákamennom

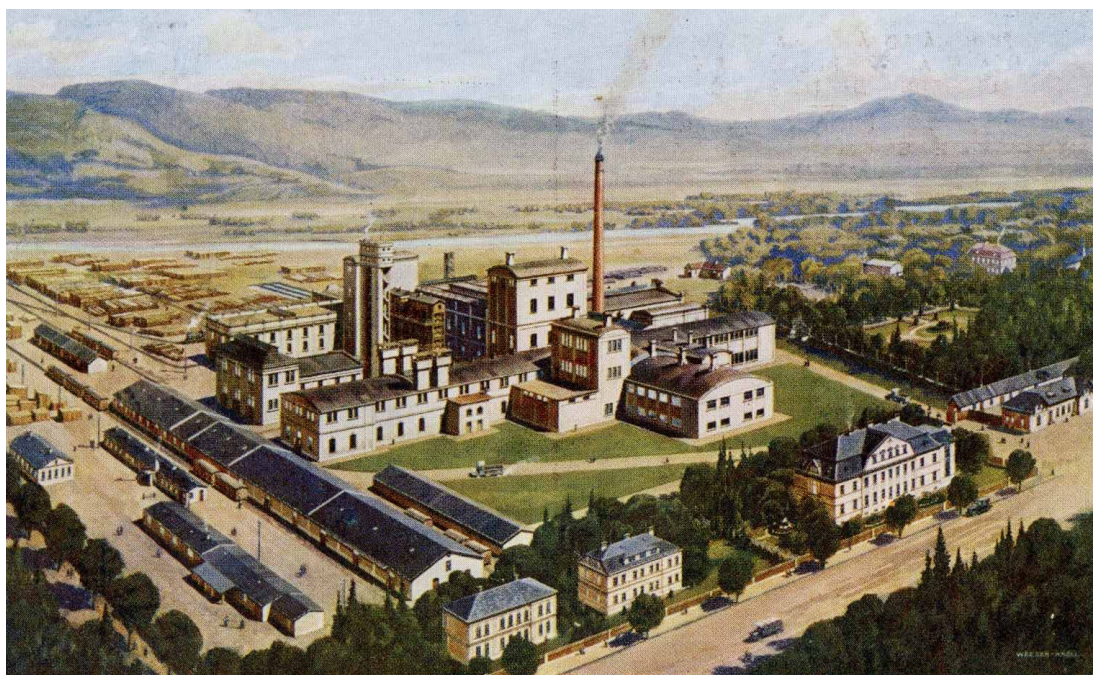
MGR. VLADIMÍR HOMOLA

Kysuce a Orava sú tradične drevárske regióny, ktoré majú stáročnú tradíciu ťažby a prepravy dreva. Na agrárnych Kysuciach s Oravou predstavovala ťažba dreva s jeho následnou prepravou (povozníctvom – furmanstvom a pltníctvom) jedno z mála špecifických, neroľníckych zamestnaní. Parné pily v týchto regiónoch, vznikajúce v priebehu posledných dekádach 19. storočia, predstavovali prvé stopy industrializácie okolitej kra-

jiny. Zakladanie parných píl bolo navyše v tomto období podporované zvýšeným záujmom o industrializáciu viacerých častí monarchie, čo sa odrazilo v dopyte po dreve. Zásadný zlom v ťažbe a predovšetkým v jeho preprave, predstavovalo vybudovanie dvoch, spočiatku separátnych, lesných (úzkorozchodných) železníc na Kysuciach a Orave.

Historicky prvá píla v Zákamennom (ako i na celej Orave) začala fungovať v roku 1875.

Kysuce známe i neznáme

Žilinská celulózka prevzala zákamenskú pílu od Oravského komposesorátu (Zdroj: FB Žilina – historický chodník)

V Zákamennom v roku 1920 existovali dve píly. Kým jedna z nich už mala parnú trakciu, druhá používala ešte stále vodný pohon. Parná píla navyše patrila k významným a najväčším zamestnávateľom v okolí. Na počiatku 20. rokov 20. storočia na nej pracovala viac než stovka robotníkov. Zásadný zlom vo fungovaní píly nastal v utorok 2. 2. 1923, kedy ju od pôvodného majiteľa (Oravského komposesorátu) prevzala v Žiline pôsobiaca továreň na celulózu. Majetkovú zmenu sprevádzalo zastavenie prevádzky na parnej píle a 120 robotníkov preto zostalo bez práce. Po mesačnej odmlke bola prevádzka v parnej píle opätovne spustená, avšak počet zamestnancov bol radikálne skresaný o polovicu. Robotníci, ktorí si svoje pracovné miesta udržali, navyše museli pracovať v náročných, 12 hodinových zmenách. Pre doplnenie uvádzame, že v tom čase platil v Československu 8 hodinový pracovný čas prijatý zákonom 91/1918 Zb. zo dňa 19. 12.

1918. Počas jednotlivých zmien mali robotníci hodinovú prestávku. Medzi zamestnancami sa navyše nachádzali aj 14 roční chlapi. Prevádzku na parnej píle v Zákamennom zastrešovala Hornooravská (drevo) priemyselná účastinárska spoločnosť so sídlom v Námestove. Ročný objem vyťaženého dreva sa v tomto období pohyboval v množstve medzi 60 000 až 70 000 m³ dreva. V priebehu roku 1923 síce počet zamestnancov stúpol na 83, ale píla i naďalej fungovala v 12 hodinových smenách (denná, nočná). Náročný pracovný režim na píle skončil až po založení odborovej organizácie kresťanských socialistov, ktorá bola zriadená na píle. Členovia odborovej organizácie sa dožadovali 8 hodinového pracovného času (ktorý bol navyše v Československu zákonom stanovený). Na nočnej zmene smeli pracovať len zamestnanci, ktorí v tom čase už boli starší ako 16 rokov. Na konci júna 1925 vypršala platnosť kolektívnej zmluvy uzavretej medzi Hornooravskou

Parná píla v OŠČADNICI.

Drevosklad s parnou
pílou v Oščadnici
(Zdroj: fotoarchív Ky-
suckého múzea)

drevopriemyselnou účastinárskou spoločnosťou a jej zamestnancami. V rámci vyjednávania o novej kolektívnej zmluve zamestnanci požadovali zvýšenie plátov o 10 % (pričom zamestnanci, ktorí mali dennú mzdu nižšiu ako 16 Kčs za deň mali mať platy zvýšené o 20 %). Ďalšou zamestnaneckou požiadavkou bol tzv. drahotný príspevok vo výške desiatich odpracovaných dní, ktorý mal byť vyplatený jednorazovo. Výška tohto drahotného príspevku sa mala pohybovať okolo 160 Kčs. Zamestnanci požadovali zvýšenie plátov o 10 % aj pre robotníkov, ktorí pracovali úkolovo (na tzv. akord). Všetci zamestnanci mali navyše dostať zákonom garantovanú dovolenku (čo dovtedy zamestnanci píly nemali). V rokovaní o novej kolektívnej zmluve riaditeľ vyššie spomenutej Hornooravskej drevopriemyselnej účastinárskej spoločnosti Samuel Guttmann tieto požiadavky odmietal a písomné žiadosti robot-

níkov cielene nechával bez odpovede. V kolektívnych vyjednávaniach proti zamestnaneckým požiadavkám argumentoval tým, že doposiaľ pracovali bez kolektívnej zmluvy. V tejto situácii sa zástupcovia odborov na píle (menovite sa jednalo o robotníkov: Jozef Florek, Štefan Smolka, Daniel Večerek, Tomáš Kluska a Ľudovít Florek) obrátili na ústredie Všeodborového združenia kresťanských socialistov Slovenska so sídlom v Ružomberku. Tajomník združenia Rudolf Čavojský následne pricestoval do Zákamenného, avšak Samuel Guttmann s ním odmietol viesť vyjednávanie. Riaditeľ Samuel Guttmann navyše odborového predáka označil za buriča a boľševika. Naopak Rudolf Čavojský označil S. Guttmanna za lotra súceho na šibenicu. V reakcii na takýto vyostrený vývoj situácie Rudolf Čavojský napísal článok „Slovenský otrokár,“ v ktorom načrtol situáciu na píle: „Jedna z väčších obcí v Orave je Zákamenné Klin, leží

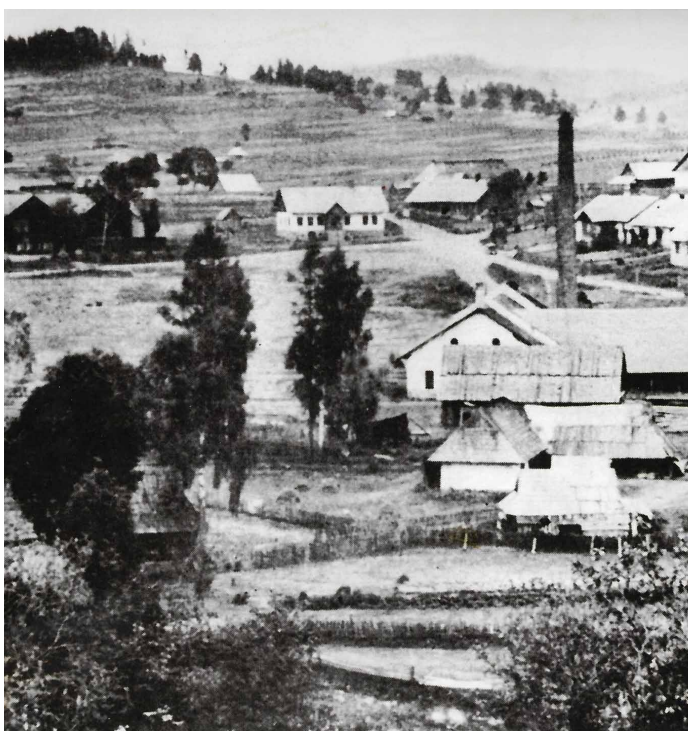
Kysuce známe i neznáme

až na poľských hraniciach, ľud je tu veľmi chudobný, aby sa nemusel za chlebom po svete ponevierať, bola tam vystavaná parná píla, v tejto si značná čiastka chudobných ľudí zarábala na chlebiček. Tak asi v roku 1922 vzala túto pílu do prenájmu tzv. Hornooravská úč. spoločnosť, ktorej hlavným riaditeľom je žid Guttman. Prvé, čo pán riaditeľ urobil pre robotníkov, bolo, že im stiahol z už i tak malého platu 20 %... Nanajvýš podivne a podozrive si počínal pán okresný náčelník, ktorý tak horlive, ba i nečestným spôsobom hájil záujmy firmy. Potom som sa dozvedel (R. Čavojský), že pán okresný náčelník je účastinárom, teda spolumajiteľom firmy. Potom mi už bolo jasné všetko. I to, že na píle mohli pracovať 12 hodín denne mladučky chlapi a dievčatá, hoci je to protizákonné. Tak bolo možné vykorisťovať robotníctvo až do špiku a panovať ako otrokár. My upozorňujeme patričné úrady na tie zloduštvá páchané v Orave.“

Robotníci píly vzhľadom na zaseknuté vyjednávanie hrozili štrajkom v prípade, že ich požiadavky nebudú zo strany spoločnosti splnené. Hrozbu štrajku na píle navyše podmienili presne stanoveným dátumom do ktorého mali byť ich požiadavky splnené, a to do nedele 26. 7. 1925. V prípade, ak by ich požiadavky napokon ne-

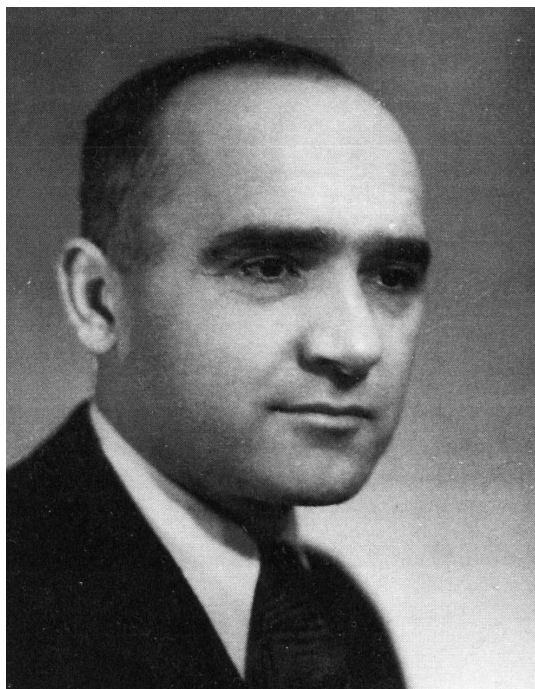
Preprava dreva po spojenej lesnej železnici do píly v Oščadnici napokon znamenala koniec prevádzky píly v Zákamennom (Zdroj: Zbierkový fond KM/ H 416)

(Pohľad na parnú pílu ňv Zákamennom cca 1927, neskôr depo LŽ-Oščadnica-Zákamenné. V pozadí budova ubytovne pre pracovníkov píly (Zdroj: FB Zákamenné na historických fotografiách)

boli splnené, nenastúpili by od pondelka do práce.

Orgány sa vyostrenú situáciu na zákamenskej píle snažili upokojiť. V Námestove

Rudolf Čavojský
(Zdroj: FB Labour
History)

sídliaci okresný náčelník poveril Štefana Gaburjaka (obvodného notára) a správcu parnej pily Pavla Mäsiara, aby spoločne viedli vyjednávanie s robotníkmi o predložených spisovaných požiadavkách adresovaných riaditeľstvu spoločnosti. Napokon však s robotníkmi vyjednával riaditeľ spoločnosti Samuel Guttman a okresný náčelník. Samuel Guttman nakoniec súhlasil so zvýšením plátov, ale len pod podmienkou, že robotníci na pile zvýšia produkciu, argumentoval výpočtom, podľa ktorého denný výkon robotníkov na pile bol 75%. Riaditeľ Guttman navyše odmietol drahotný príspevok. Namiesto neho však robotníkom ponúkol pôdu s rozlohou 20 katastrálnych jutier (pozn. jutro je archaická plošná miera ktorá sa určovala v násobku 1 jutra t.j. plochy, ktorú bol oráč schopný zorať na jeden deň – od rána do večera. Na našom území sa používala dolnorakúska hodnota 1 jutra = 5754,6 m² = 0,57 ha. Samuel Guttman zamestnancom ponúkol na užívanie

pôdu s rozlohou 115 092 m² = 11,4 ha) v rúbaniskách na ktorej mohli pestovať zemiaky. Súčasťou Guttmanovej ponuky bola aj lacnejšia múka privezená vo vagónoch (pre kontext dodávame, že táto ponuka bola daná v období, kedy v republike ceny múky rástli). Riaditeľ Guttman takisto súhlasil aj so zákonom stanovenou dovolenkou. Jeho vyjednávanie bolo doplnené hrozbou, že v prípade ak robotníci tieto podmienky neprijmú a budú štrajkovať, vyhodí ich zo zamestnania a na ich miesto budú prijatí iní ľudia.

Za zmienku stojí skutočnosť, že v tomto období Hornooravská spoločnosť sezónne zamestnávala rusínskych robotníkov, ako aj obyvateľov z ďalších oravských dedín. Štrajk na parnej pile sa tak nakoniec pod váhou okolností nekonal. V roku 1927 píla zamestnávala 117 ľudí (z toho 114 robotníkov a 3 úradníkov). Neskôr však k prepúšťaniu zamestnancov (70 robotníkov pily) napokon predsa len došlo. Od 15. 5. 1927 bola prevádzka na parnej pile utlmovaná, a zároveň sa prešlo na prácu v jednozmennej prevádzke. Zásoby nepredaného reziva sa v skladoch spoločnosti hromadili a Oravský komposesorát ako majiteľ lesov navyše Hornooravskej priemyselnej účastinárskej spoločnosti prenajal menšiu plochu na ktorej mohla ťažiť. Robotníci pily dostali možnosť pracovať v lesoch pri ťažbe dreva, čo však odmietli. V rámci ochrany robotníkov pily požadovalo Všeodborové združenie slovenských kresťanských socialistov, aby firma robotníkov zamestnávala i naďalej, ale ich pracovné úväzky mali byť znížené. Odborári preto navrhli, aby sa robotníci na pile striedali v rámci týždňových, prípadne dvojtýždňových rotácií. Tento návrh bol však Hornooravskou priemyselnou

Výstavba výhrevne depa lesnej železnice v priestoroch niekdajšej pily v Zákamennom (Zdroj: FB Zákamenné na historických fotografiách)

účastinárskou spoločnosťou odmietnutý, kvôli sociálnemu poisteniu zamestnaných robotníkov. Definitívny koniec nad parnou pilou v Zákamennom znamenalo rozhodnutie skúšobného komisára, vyslaného z Liptovského Mikuláša, zakázať z dôvodu bezpečnosti ďalšie používanie starého (a v tom období aj značne opotrebovaného) parného kotla používaného na pile. Prevádzka pily tak bola zastavená a jej robotníci následne prepustení.

Úradujúci starosta Zákamenného Štefan Vojtaššák spoločne so svojím zástupcom Jozefom Kuchťákom a obecným zastupiteľstvom (poslancami Štefanom Kurňavkom, Jozefom Beňušom, Štefanom Maršálkom, Danielom Špitálom, Štefanom Gašperom, Serafínom Franekom, Jozefom Šimjákom, Jurajom Buckulákom, Antonom Marekom a Štefanom Sivčákom) žiadali 10. 12. 1928 Oravský komposesorát, aby bola prevádzka na pile obnovená, keďže jej bývalí zamestnanci len

z roľníctva nedokázali vyžiť. Z ekonomických dôvodov to však Oravský komposesorát odmietol. Pri pílení guľatiny komposesorát strácal 40 až 45 % drevnej hmoty, navyše piliny a drevený odpad (odrezky) nachádzajúce sa na odľahlom mieste nemohol predať. Oravský komposesorát navyše odmietol do pily v Zákamennom investovať, pretože náklady by boli vysoké a okrem iného by vyžadovali i výmenu parného kotla poháňajúceho stroje. Lacnejšie a ekonomickejšie bolo prevážať vyťažené drevo na pilu v Oščadnici, kde sa následne spracovalo a preložilo na vagóny železnice s tzv. normálnym rozchodom – Košicko-bohumínsku železnicu. Prepojovací úsek medzi dovtedy dvomi samostatnými lesnými železnicami (LŽ Oščadnica-dolina Chmúra a Oravskou lesnou železnicou) bol vybudovaný už v roku 1926 (teda vyše roka predtým, než sa prevádzka na pile v Zákamennom začala pozvoľne utlmovať). Oravský komposesorát preto 8. 1. 1929 uzavrel zmluvu

Výstavba výhrevne depa
lesnej železnice v priesto-
rorch niekdajšej pily
v Zákamennom (Zdroj:
FB Zákamenné na histo-
rických fotografiách)

s Akciovou spoločnosťou pre zužitkovanie dreva v Čadci, ktorá sa týkala prepravy a spracovania dreva na pile v Oščadnici. Symbolickou bodkou za prevádzkou parnej pily v Zákamennom bola celosvetová hospodárska kríza, ktorá okrajové oblasti Československa (Oravu a Kysuce nevynímajúc) zasiahla obzvlášť tvrdo. Zákemennská kronika v tejto súvislosti poznamenáva: „Vo všeobecnosti sú hospodárske pomery (pozn. v období dopadu hospodárskej krízy) neutešené, obyvateľstvo je veľmi zadlžené a žije v biednych pomeroch zapríčinených nezamestnanosťou a z väčšej

časti tým, že obchod s drevom uviazol na mŕtvom bode, drevorobotníci a furmani sú úplne bez práce. Do roku 1930 bol drevo-priemysel pre tunajšie obyvateľstvo hlavným zdrojom príjmov a poľnohospodárstvo bočným.“ V 30. rokoch 20. storočia sa napokon využili aj budovy v areáli niekdajšej parnej pily v Zákamennom, ktoré boli prestavané pre účely lesnej železnice premávajúcej na trase medzi Oščadnicou a Zákamenným. Jednotlivé objekty prešli prestavbou a boli premenené na dielne s výhrevňou pre koľajové vozidlá železnice.

Pramene a literatúra

ZUBÁCKA, Ida: *Základy pomocných vied historických*. UKF : Nitra, 2007.

ŽILINČÍK, Ivan: *Kysucko-oravská lesná železnica*. Praha : NADATUR, 1996.

MAŤUGOVÁ, Soňa – KURJAKOVÁ, Eva – TRNKA, Róbert: *Zákamenné. Zákamenné : Tlačiareň Kubík, 2005.*

<https://www.zakamenne.sk/obec-2/historia/prehľad-dejin-obce-zakamenne/>

Kysuce známe i neznáme

*Výhrevňa depa v Zákamennom pred dokončením
(Zdroj: FB Zákamenné na historických fotografiách)*

Čelkovci a čelkovský dom v Kysuckom Novom Meste

MGR. DANKA MAJERČÍKOVÁ

Čelkovský dom v Kysuckom Novom Meste, nedatované (Zdroj: Mestská knižnica KNM)

Na Belanského ulici v Kysuckom Novom Meste stojí poschodová budova so zdobeným priečelím, v ktorej od roku 1970 sídli Mestská knižnica. Budova má už na prvý pohľad starší pôvod. Podľa Súpisu pamiatok z roku 1968 bol dom postavený v druhej polovici 18. storočia v barokovom slohu. Dvojpodlažný dom má v dnešnej podobe pôdorys v tvare písmena L, šesťosovú fasádu a vysokú manzardovú strechu. Vstup z ulice tvorí jednoduchý polkruhový portál s bránou, na uličnej fasáde je v prízemí päť a na poschodí šesť okien. Prízemie je bosované, od poschodia oddelené horizontálnou kordónovou rímsou,

pod strechou prebieha výrazná korunná rímsa. Okná v prízemí majú jednoduché pravouhlé ostenie, na poschodí je ostenie okien bohato zdobené s masívnou šambránou, a okno nad bránou má v parapete umiestnený štukový erb. Manzardová strecha je členená štyrmi vysokými vikiermi s bohatou štukovou výzdobou. Objekt je podpivničený.

Budova bola v osemdesiatych rokoch 20. storočia obnovená a upravená pre potreby Mestskej knižnice. Fotografie z archívu Mestskej knižnice zachytávajú jej stav tesne pred obnovou. Zachovalo sa však aj niekoľko starších záberov domu. Na starej nedatovanej

Kysuce známe i neznáme

pohľadnici z archívu Mestskej knižnice je dom zachytený niekedy na začiatku 20. storočia, už v dnešnej podobe. Dve fotografie ukazujú prednú uličnú aj zadnú dvorovú časť domu s bohatou zeleňou. Pred uličnou fasádou domu bola vytvorená menšia predzáhradka s murovanými stĺpmi a kovovým mrežovým plotom. Murovaný plot je vidieť aj v dvorovej časti. Staršiu podobu domu zachytáva ďalšia pohľadnica s dvoma fotografiami, na ktorých dom vyzerá inak ako dnes. Pôvodná fasáda bola takisto šesťosá, no okná v prízemí aj na poschodí mali rovnakú jednoduchú pravouhlú šambránu s členitou nadokennou a podokennou rímsou. Kordónová rímsa ako aj bosáž prízemnia chýba, no fasádu členili tri vertikálne štukové obrazce situované po oboch stranách vstupného portálu a medzi oknami vpravo od portálu. Obrazce v tvare zrkadla boli vysoké na výšku dvoch podlaží, siahali až po korunnú rímsu. Ďalší štukový obrazec bol umiestnený nad bránou, pravdepodobne ešte bez čelkovského erbu. Strecha bola vysoká, manzardová, no ešte bez strešných vikierov, zjavne pokrytá dreveným šindľom. Mladšia pohľadnica zachytáva strechu už s vikiermi a s plechovou krytinou. Odlišná bola aj predzáhradka pred uličnou fasádou. Tvoril ju nízky múrik a zdobený kovový plot. Aj táto pohľadnica zachytáva dvorovú časť domu, kde vidieť bohatú výsadbu členenú cestičkami, pričom prístupovú cestičku do domu lemovali dva tehlové murované stĺpy. Podľa vzhľadu pohľadnice možno usudzovať, že bola vydaná pravdepodobne ešte pred rokom 1900, zachytáva teda podobu domu pred veľkým požiarom v roku 1904. Dom bol pri požiar

Pečať Štefana Čelka
(Zdroj: <https://sk.wikipedia.org>)

zrejme poškodený, preto musel byť prestavaný a získal tak dnešnú podobu.

V čase vzniku oboch pohľadníc, teda ešte za existencie monarchie, boli majiteľmi domu príslušníci rodu Čelkovcov. O ich vlastníctve svedčí predovšetkým čelkovský erb na uličnej fasáde domu. Na staršej pohľadnici je navyše vytlačené meno Cselkó Jenő, teda Eugen Čelko. Na oboch fotografiách je muž v uniforme, pravdepodobne samotný Eugen Čelko. Eugen sa narodil v roku 1870 v Trenčíne, pochádzal však zo zemianskej rodiny Čelkovcov z Kysuckého Nového Mesta.

Pôvod rodu Čelko siaha ešte do stredoveku. Čelkovci boli najskôr škultétskym rodom, neskôr získali povýšenie do šľachtického stavu a v roku 1559 im Ferdinand I. potvrdil vlastníctvo rodového majetku v Čelkovej Lehote. Niektorí členovia rodu pôsobili ako zemepanskí úradníci – Benedik bol v roku 1510 bystrickým kastelánom, Pavol v rokoch 1669 až 1688 provizorom budatínskeho panstva. Jeho brat Ján (I.) získal niekedy

Čelkovský dom
pred požiarom
v roku 1904 (Zdroj:
Mário Janík)

okolo roku 1685 šlandorovský grunt v Kysuckom Novom Meste, na ktorom sa neskôr usadil jeho syn Ján (II.), zakladateľ kysucko-novomestskej línie rodu. Ján (II.) bol dvakrát ženatý, obe manželstvá uzavrel s miestnymi mešťaniami – prvá manželka Barbora Ďuranová bola dcérou Štefana Ďuranu, druhá Barbora Šťastná dcérou Juraja Šťastného a vdovou po Ondrejovi Bivolovi. Z dvoch manželstiev mal Ján (II.) štyroch synov – Jána (III.), Štefana, Ondreja a Mikuláša. Krátko pred druhým sobášom spísal listinu, podľa ktorej chcel dať svojej budúcej manželke a prípadným deťom časť svojho majetku, aby dostali rovnaký podiel ako jeho synovia z prvého manželstva. Barbora svoju časť mala dostať aj v prípade, že by sa z manželstva nenarodili žiadne deti. V roku 1728 býval na šlandorovskom grunte, vlast-

nil však aj štvrtinu d'uranovského gruntu, kde ďalšími majiteľmi boli jeho švagor Michal Bielek a svokor Štefan Ďurana. Ján (II.) nebol spokojný s rozdelením gruntu, podľa vlastných slov nemohol v plnej miere využívať svoj diel, žiadal preto mestskú radu o nápravu. Zomrel v Kysuckom Novom Meste v roku 1751.

Synovia Jána (II.) mali početné potomstvo, na tomto mieste si však pripomenieme len tých významnejších. Ján (III.) mal s manželkou Zuzanou Nideckou synov Mikuláša a Jozefa. Obaja z rodného mesta odišli na štúdiá a usadili sa na iných miestach v Uhorsku. Mikuláš najskôr študoval právo vo Viedni, po skončení štúdií pôsobil v roku 1765 ako úradník tridsiatkovej komory,

od roku 1767 ako podnotár a neskôr ako fiškál v Kremnici, kde štyrikrát zastával úrad senátora, potom odišiel do Banskej Bystrice a odtiaľ v roku 1788 do Banskej Štiavnice, kde pôsobil ako senátor a riaditeľ školy, súčasne v župnej správe zastával úrad prísazného. V roku 1819 požiadal o potvrdenie svojho šľachtického stavu. Pri tejto príležitosti sa spomínajú aj jeho synovia Ľudovít Augustín a Anton Alojz, brat Ján, farár v obci Batya v Kaločskej arcidiecéze, a Karol, syn Mikulášovho brata Jozefa, advokáta v Banskej Štiavnici.

Štefan sa v roku 1736 oženil s Annou Kellorovou, dcérou budatínskeho úradníka Ondreja Kellera, najmladší Mikuláš si vzal za manželku Annu Lukáčovú. Ich potomkovia žili ďalej v Kysuckom Novom Meste. Ondrej si za manželku vzal Annu, dcéru senátora Juraja Kubicu a neter richtára Mikuláša Kubicu,

*Zadná strana
čelkovského domu
v 80. rokoch 20.
storočia (Zdroj:
Mestská knižnica
KNM)*

ktorý v roku 1741 získal nobilitáciu. Ondrej mal štyroch synov – Jána, Štefana, Ondreja a Daniela. Všetci štyria v roku 1829 žiadali spoločne Trenčiansku stolicu, aby im potvrdila ich šľachtický stav. Najvýznamnejšie postavenie z nich získal Štefan. Bol známym jazykovedcom a publicistom, pôsobil ako profesor na gymnáziu v Banskej Bystrici, vo Zvolene, neskôr ako profesor maďarského jazyka a literatúry na Kráľovskej akadémii v Bratislave, od roku 1835 bol prodekanom filozofickej fakulty. Dodnes sa zachovala jeho pečať, ktorú odtlačil v roku 1826.

Traja ďalší bratia žili v Kysuckom Novom Meste, kde boli Ján a Ondrej niekoľkokrát zvolení za senátorov. Ondrej sa oženil s Teréziou Šurmanovou, v roku 1822 sa im narodila dcéra Paulína. Tá sa neskôr vydala za svojho o päť rokov staršieho prvostupňového bratanca Pavla, Danielovho syna. Pavol vyštudoval za advokáta, rovnako ako jeho brat

Ján, ktorý sa po štúdiách usadil v Bratislave. Pavol sa vrátil do rodného mesta, kde sa mu v roku 1843 narodil syn Eugen, ktorý neskôr pôsobil ako župný úradník v Trenčíne. V roku 1870 sa v Trenčíne oženil s dcérou miestneho lekára Máriou Husárovou, v tom čase len sedemnásťročnou. Ešte v tom istom roku sa im narodili dvojčatá Eugen a Oskar. Eugen st. zomrel už v nasledujúcom roku na zdĺhavú pľúcnu chorobu vo veku 28 rokov. Hoci zomrel v Trenčíne, pochovali ho v Kysuckom novom Meste, rovnako ako syna Oskara, ktorý zomrel tri roky po otcovi. Druhý syn Eugen je onen Cselkó Jenő, spomínaný na pohľadnici. Oženil sa s Vilmou Kneusel-Herdliczka, ktorej rodina získala povýšenie do šľachtického stavu nedlho predtým, v roku 1888. Počas prvej svetovej vojny zastával úrad hlavného slúžneho. V pamätnej knihe Krásna nad Kysucou sa zachovala spomienka naňho, aj keď nevyhnutne poznačená

Čelkovský dom, interiér, nedatované
(Zdroj Mestská knižnica KNM)

časovým odstupom: „Všetci vojopovinní občania do 37. roku boli do 24 hodín povinní nastúpiť na vojenskú službu, pod hrozbou trestu smrti guľkou alebo povrazom. Úbohí mladíci, otcovia rodín „na smrť odsúdenci“, so slzami v očiach sa lúčili s rodinami, ktoré mnohí nikdy neuvidia. V Kysuckom Novom Meste na stanici hlavný slúžny Cselkó Jenő, Maďar hrubého zrna, stál na schodkoch vagóna a vydával rozkazy k rýchlemu odjazdu vlakov. Banda hrala rezké čardáše, púť z Višňového pod zástavami kostolnými sa lúčila plačlivo od vojska a do toho zaznievali škreky Maďarov a hlavne Židov, tešiacich sa na vojnu, na dobré kšefty v mútnej vode „Éljen a háborarú“, „Nech žije vojna.“ Jeho ďalšie životné osudy nie sú zatiaľ známe. Zomrel

v roku 1945 v Bratislave a je pochovaný na cintoríne pri Kozej bráne.

Za zmienku ešte stojí Albert Arnold, Eugenov strýko, ktorý tiež žil v Trenčíne. Jeho manželkou bola Helena Kubicová zo šľachtického rodu Kubicovcov, v priamej línii prapravnúčka richtára Mikuláša Kubicu.

Čelkovci okrem domu na Belanského ulici vlastnili aj majer v Dubí, a v roku 1913 si zriadili vlastnú rodovú hrobku, umiestnenú v bočnej kaplnke kostola sv. Jakuba, kde sa dodnes zachoval náhrobok na pamiatku tu pochovaných členov rodu – Daniela († 1825), jeho syna Pavla († 1878), Pavlovej manželky Paulíny († 1895), ich syna Eugena († 1871), Eugenovho syna Oskara († 1874), Sáry († 1884), dcéry Alberta, a napokon Albertovej manželky Heleny († 1896), rodenej Kubicovej.

Kysuce známe i neznáme

Čelkovský dom
v súčasnosti (Zdroj:
Mestská knižnica
KNM)

Pramene a literatúra

Fotky budovy: <https://www.kniznica.kysucenovemesto.sk/historia.html>

MV SR, ŠA ZA, pracovisko Archív Čadca, Pamätná kniha obce Krásno nad Kysucou, s.62-63.

MAJERČÍKOVÁ, Danka: *Zemianske rody na Kysuciach*. Kysucké múzeum : Čadca 2018, s. 46-51, 234-235. ISBN 978-80-89751-22-8

*Hrob v základoch
ambónu (Foto: A. Petrovský-Šichman)*

Detský hrob v nádobe v zaniknutom kostole v Radoli

MGR. DANKA MAJERČÍKOVÁ

Počas prvého archeologického výskumu zaniknutého kostola v Radoli na polohe Koscelisko, ktorý ešte v roku 1956 uskutočnil Anton Petrovský-Šichman, bol v interiéri kostola odkrytý nie celkom typický detský hrob. Pozostatky dieťaťa boli totiž uložené v keramickej nádobe. Petrovský-Šichman popisuje nálezové okolnosti hrobu nasledovne. V priestore svätyne kostola odkryl murované základy ambónu. To bolo vyvýšené miesto, z ktorého kňaz kázal, čiže predchodca neskoršej kazateľnice. Vo východnej časti mu-

riva Petrovský-Šichman odkryl sekundárne vylámaný nepravidelný otvor s rozmermi cca 20-25 x 27-35 cm. Do tohto otvoru bola vložená nádoba, položená na bok a spodnou časťou smerujúca na juh. V nádobe našiel detské kosti s lebkou na dne, telo zrejme vložili hlavou nadol, takže hlavička dieťaťa smerovala na juh. V hline vypĺňajúcej nádobu boli aj hrudky malty, čo naznačuje, že k uloženiu hrobu došlo v čase, keď už bol kostol v ruinách, a tak sa malta dostala do výplne nádoby. Nádoba bola zrekonštruovaná do pô-

Kysuce známe i neznáme

vodnej podoby. Je to hrniec s vajcovitým telom a s profilovaným okrajom, bohato zdobený pravidelným horizontálnym žliabkovaním. Dnes je vystavený v archeologickej expozícii v Kaštieli Radoľa.

Ako som písala v úvode, takýto spôsob pochovávaní nebol v stredoveku či v ranom novoveku typický, no ani zriedkavý. Detské hroby v nádobe sa vyskytovali na Slovensku, v Poľsku, Maďarsku aj v Nemecku v období od 14. do 17. storočia, v niektorých oblastiach až do 19. storočia. Týmto spôsobom sa pochovávali nepokrstené deti, teda tie, ktoré zomreli krátko po pôrode. Kresťanský cintorín bol určený len pre tých, ktorí prijali krst. Vysvätené miesto pochovávaní svojim právnym postavením vylučovalo pochovávanie nepokrstených.

Nepokrstené deti teda boli pochovávané mimo kostolného cintorína, resp. mimo vysvätenej pôdy, v niektorých prípadoch vo vymedzenom posvätenom či neposvätenom priestore v rámci cintorína. Dobrým príkladom je napr. cintorín na lokalite Krásno v okrese Topoľčany, kde bolo za ohradovým múrom zaniknutého kostola pochovaných sedem novorodencov v nádobe a ôsmy v tesnej blízkosti kostnice. Nádoby boli do zeme položené na ležato, pričom ústie vždy smerovalo ku kostolu. Ďalší detský hrob v nádobe bol odkrytý pri výskume kaplnky Božieho tela pri kostole sv. Štefana v Žiline-Závodí. Hrob bol situovaný na nároží kaplnky, teda na mieste pod odkvapom, čo sa považovalo za posvätné miesto, pretože voda stekajúca zo strechy kostola pohltila jej *sacrum*, takže novorodenci pochovaní pod odkvapom mohli byť takouto vodou očisťovaní či pokršťovaní. Inou možnosťou bolo pochovať nepokrstené dieťa

Hrniec z hrobu
(Foto: P. Juriš)

na lokalite, kde sakrálna stavba už zanikla, no stále pretrvávala vedomosť o jej niekdajšej existencii, miesto sa teda považovalo za posvätné. Takto bolo pochovaných napríklad niekoľko detí v zaniknutom kostole v Nemešanoch-Zalužanoch na Spiši, alebo v zaniknutom kostole v Pincinej. K tejto skupine patrí aj hrob v Radoli. Ako už bolo spomenuté, nádoba bola uložená približne v osi sever – juh, otvorom smerom k oltáru v lodi. Zaujímavou otázkou je, prečo boli novorodenci pochovávaní v nádobe. Keramická nádoba mala byť zrejme náhradou rakvy. Používanie drevených rakiev je doložené od polovice 9. storočia, pozostalí sa tým snažili zabrániť kontaktu tela so zemínou. Nie každý si však mohol rakvu dovoliť, preto boli najmä chudobní pochovávaní voľne do zeme. V prípade detských hrobov v nádobe niektorí autori predpokladajú, že nádoba symbolizuje materské lono, dieťa sa tak po smrti symbolicky

Hrob v základoch
ambónu (Foto: A. Pet-
rovský-Šichman)

vracia do lona matky. Aj nádoby, ktoré sa pre tieto účely používali, zodpovedajú veľkosťou nedokonale vyvinutému ľudskému plodu. Podľa názorov niektorých iných autorov však použitie hlinenej nádoby mohlo mať čisto praktický dôvod. Nádoby boli v každej domácnosti bežne dostupné, boli elementárnym kontajnerom v každej domácnosti. Napr. nádoba z detského hrobu v Pincinej nesie stopy používania, istý čas sa používala na varenie na otvorenom ohni, ako dokazujú stopy zadymenia, a len následne bola využitá pre pohreb dieťaťa.

Napriek tomu, že nepokrstené dieťa bolo vyľúčené z vysväteného cintorína, najbližšia rodina sa mu snažila zabezpečiť prítomnosť *sacrum* alebo bezprostredný kontakt s ním. Vyplývalo to z túžby zaopatriť zosnulému dieťaťu dôstojný pohreb na posvätnom mieste. To je aj prípad hrobu dieťaťa v nádobe na Koscelisku. Predpokladáme, že kostol zanikol niekedy v priebehu prvej polovice 15. storočia, možno v dôsledku nájazdov husitov či neskôr bratříkov. K pochovaniu dieťaťa došlo v období, keď kostol už neplnil svoju funkciu, no tradícia posvätného miesta bola ešte živá, napokon ruiny kostola boli voľne viditeľné ešte v 20. storočí.

Kysuce známe i neznáme

Literatúra

- POLÁKOVÁ, Zuzana – FURMÁNEK, Václav – KACZAROVÁ, Iveta: Hrob dieťaťa v nádobe z plochy zaniknutého kostola a cintorína v Pincinej (okr. Lučenec). In: *Archaeologia historica*, 2016, roč. 41, č. 2, s. 285–307.
- SLIVKA, Michal: *Pohľady do stredovekých dejín Slovenska*. Matica Slovenská: 2013, s. 15–23.
- PETROVSKÝ-ŠICHMAN, Anton: Radola „Koscelisko“, výskum 1956. Archív Kysuckého múzea.

Dom v Zákopčii U Holých,
rok 2010 (Foto: A. Kontrik)

Drotári zo Zákopčia v medzivojnovom období (3. časť)

PHDR. ALOJZ KONTRIK

Príjmy drotárov

Príjmy drotárov zo Zákopčia na území Československa boli priamo úmerné ich pracovným výkonom. Čistý príjem tvoril 20 – 30 % z celkovej tržby, ktorej výška mohla byť rôzna. Toto percento podmieňovalo zabezpečenie primeraného živobytia drotára. Výška príjmov závisela aj od počtu odrobených hodín a dní. Na výšku tržby vplývala aj veľkosť

územia, kde drotári pôsobili (t. j. počet dedín v ich rajónoch), ročné obdobie, šťastie na zákazníkov, ale aj ich obchodné nadanie, správanie a výzor. Vyššie zisky ako na Slovensku sa drotárom ponúkali na území Čiech, Moravy a Sliezska.

Drotári sa venovali najmä opravám plechového a smaltovaného riadu, menej výroby predmetov z plechu a drôtu. Ceny svoj-

Kysuce známe i neznáme

ich služieb a výrobkov sa snažili prispôbiť trhu, pričom zohľadňovali konkurenčné ceny ostatných drotárov, s ktorými boli cielene alebo náhodne v kontakte. Na konečnú cenu vplýval aj rozsah opravy a veľkosť (náročnosť) vyrobeného výrobku, ako aj kvalita a množstvo použitého materiálu či čas potrebný na vykonanie opravy, prípadne na zhotovenie výrobku. Niekedy bola rozhodujúca okamžitá situácia, keď pri menších opravách alebo malých výrobkoch si drotári pýtali jeden a pol až dvojnásobok skutočnej alebo obvyklej ceny. V 20. rokoch 20. storočia sa opravou malých plechových nádob dalo zarobiť 50 – 60 halierov, nitovaním 1 Kč; výmena dna na hrnci (podľa veľkosti) stála 4 – 8 Kč. Z výrobkov sa napríklad veľký plech na pečenie predával za 4 Kč, stredný za 3 Kč a malý za 1 Kč. Za odrôtovanie taniera sa platilo 60 – 70 halierov, kameninovej misy 2 – 3 Kč a za odrôtovanie hrnca na lekvár až 4 – 5 Kč. Zručný drotár, ktorý drôtoval, plátal, vyrábala drôtené a plechové výrobky, opravoval aj medené kotly, dokázal za deň utržiť až 40 korún. Spokojný bol, keď dokázal zarobiť okolo 900 korún mesačne. Takéto tržby však nebývali bežné. Omnoho častejšie si samostatne pracujúci drotári zarobili len na vlastné živobytie. V čase krízy 1929 – 1933, ktorej dôsledky na Kysuciach pretrvávali až do roku 1937, sa im za opravy platilo prevažne jedlom. Pre drotárov to bolo výhodnejšie, lebo stravy dostali viac, ako by si kúpili za utržené peniaze. Napríklad chlieb a slanina, ktoré dostali, im vystačili na celý deň. Samostatní vandrovní drotári, chodievajúci *po drotárke* na určité časové turnusy, považovali za dobrý zárobok 800 – 1 000 Kč za tri mesiace. Ak sa im uvedenú sumu podarilo

Kaplnka v Zákopčí na Majeri, rok 2008 (Foto: A. Kontrik)

zarobiť skôr, vrátili sa domov, lebo dosiahli plánovanú čiastku. Napríklad Anton Marták z osady U Lankov, ktorý hlavne opravoval plechový a smaltovaný riad, si mesačne zarobil 300 – 400 korún aj stravu. Neraz sa však stávalo, že sa drotári kvôli nedostatku práce alebo vysokým útratám vrátili bez akýchkoľvek zárobkov. Tí, čo sa špecializovali výlučne na opravy, mali väčšinou menší príjem ako tí, čo aj vyrábali drôtené a hlavne plechové výrobky.

Situáciu v zárobkovej oblasti v medzivojnovom období dokumentuje aj prípad Dominika Pavlinu z osady U Kordišov, ktorý sa v roku 1926 zosobášil s Veronou z osady U Polievkov. Za prácou chodieval do Brna

Plechové výrobky na výstave Drotári a drotárstvo v Kysuckom múzeu (Foto: A. Kontrik)

Pohľadnica Ladislav Kratochvíl
- Drotár s betlehemom, 30. roky 20. storočia
(Zdroj: Zbierka A. Kontrika)

a jeho okolia na rôzne dlhé turnusy v trvaní 3 – 9 mesiacov. Podľa množstva práce sa doma zdržal dva až tri týždne, niekedy dlhšie. Na Vianoce sa vždy vrátil domov a priniesol peniaze. Tovar a potrebné veci na chodenie *po drotárke* si nechával na *kvartýtre* (byte) v Brne. Za prácou odchádzal najneskôr v marci. Manželka ho odprevádzala až na železničnú stanicu v Čadci a v batohu mu niesla jeho veci. Na rozlúčku mu podala ruku cez zásteru, aby sa vrátil *s plnou rukou*, čiže aby doniesol dostatok peňazí. Za tri mesiace sa mu podarilo zarobiť aj 1 000 korún. Na prelome rokov 1932 – 1933 sa Dominik Pavlina presťahoval s rodinou do Rakovej, kde si za zárobok kúpil 2 ha poľa. Mal 11 detí, z ktorých dve zomreli v mladosti.

Drotári zo Zákopčia pracovali aj v drotárskych dielňach. Práca v nich nebola vždy taká výhodná ako samostatné vandrovanie, najmä ak dielňu drotár nevlastnil. Napríklad v klampiarskej (drotárskej) dielni v Moste u Juraja Gacha z osady U Gachov drotári do roku 1934 zarábali 50 korún za týždeň, čiže 200 Kč mesačne. Vyrábali najmä krhly na polievanie a najzručnejší ich dokázali za týždeň vyrobiť až 150 kusov. Bývanie a výnimočne aj stravu im bezplatne zabezpečoval majiteľ dielne. Ten mal podstatne vyšší príjem aj napriek nájomnému za dielňu, mzdám pre zamestnancov a nákladom na nákup materiálu a náradia.

Vítaným zdrojom príjmov drotárov a hlavne *džarkov* bolo spievanie a koledovanie v čase vianočných a novoročných sviatkov. Koledníci bývali dvaja až traja, občas viacerí. Betlehem si kúpili alebo zhotovili z drôtu, zabalili ho do priesvitného papiera a zapálili v ňom sviečky. Figúrky (*pastuškov*)

si kúpili papierové. Betlehemy sa však vyrábali aj z dreva, papiera či chlebovej striedky. V rámci koledovania sa chodilo z domu do domu a spievali sa betlehemské a iné nábožné piesne (*sviatočné*), rovnaké ako v Zákopčí. Niektorí spievali aj bez betlehemov, najmä na uliciach, v obchodoch, hoteloch, hostincoch, reštauráciách či vo vlakoch.

V konečných príjmoch drotárov sa odrazili aj výdavky, ktoré súviseli s ich životom na cestách. Pracovití drotári si zo zárobku obvykle vyčlenili časť financií, ktoré použili na nákup materiálu, prípadne nového náradia a pomôcok, na zabezpečenie ubytovania, stravy a hygieny (napr. návštevy verejných kúpeľov či práčovní). Blažej Kontrik z osady U Kontrov si za prvý dobrý zárobok zaobstaral svoje prvé poltopánky v cene 29 Kč, ktoré nosil hlavne v zime. Šikovnejší drotári dokázali našetriť aj na šijací stroj či bicykel. Zruční drotári, avšak *lajdáci*, síce za niekoľko hodín zarobili dostatok peňazí, aby pokryli svoje denné výdavky, zvyšok však prepili alebo prehrali v kartách.

Boli aj takí, ktorým na práci nezáležalo. Stravu si vyžobrali, o hygienu sa nestarali a prespávali, kde sa dalo. Tí, ktorí sa na cestách uskromnili a záležalo im na rodine, posielali zárobky domov poštou alebo prostredníctvom banky, ktorá mala spojenie s Tatra bankou v Žiline a v Čadci. Robili tak týždenne, obvykle podľa výšky zárobku. Niekedy mohlo ísť o sumu až 100 Kč. Častejšie však posielali 100 Kč len raz za mesiac. Na-

Pomník Dominika Pavlinu na cintoríne v Rakovej, rok 2016 (Foto: A. Kontrik)

príklad Ján Michnáč z osady U Škripkov, ktorý vyrábala najmä vešiaky na pokrievky a plátal hrnce, posielal domov 100 Kč raz za pol roka. Mal vyššie náklady, hlavne na ubytovanie, a nie vždy sa mu darilo. Nakoniec si kúpil kone a robil *furmana* (povozníka). *Neporiadni* drotári, ktorí málo zarobili, posielali peniaze domov len raz za rok. Stávalo sa, že peniaze minuli, hlavne na alkohol, a domov neposlali nič. Aj menej zruční drotári, ktorým sa *na drotárke* nedarilo, si dokázali zaradiť len na stravu, ubytovanie a odev. Pre rodinu im už nič nezvýšilo. Pred návratom domov drotári peniaze už neposlali, ale priniesli ich osobne, aby ušetrili za poštovné či bankové prevody. Rodine oznámili, kedy prídu, aby ich na železničnej stanici čakala manželka alebo niekto z príbuzných. So sebou mali aj peniaze pre manželky drotárov z domovskej obce, ktorí sa zatiaľ neplánovali

Drôtený košík zo Zákopčia,
30. roky 20. storočia
(Foto: A. Kontrik)

vrátiť. S nosením peňazí, najmä z Čiech, Moravy a Sliezska, sa navzájom striedali.

Príjmy drotárov zo Zákopčia boli odrazom doby aj životnej úrovne niektorých z nich, ale zodpovedajú aj tomu, že málokto pracovali celý rok a celý čas sa im darilo. Na druhej strane, priznanie nižšieho príjmu, ako bol reálny, mohla vyvolať snaha vyhnúť sa vyšším daniam. Jednoznačne sa ukazuje, že stanoviť presnú výšku zárobkov drotárov v medzivojnovom období je relatívne komplikované. Neraz ich skutočnú výšku tajili aj pred manželkou. Vo všeobecnosti však sociálne pomery prevažnej časti drotárskych rodín zo Zákopčia nepatrili k najlepším a často sa nezlepšili ani po návrate drotára domov.

Dominik Pavlina pri oprave hrncov v Rajci, začiatok 70. rokov 20. storočia
(Zdroj: Zbierka Ivany Kontrikovej Šustekovej)

Pramene a literatúra

Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči, pracovisko Čadca (ďalej ŠA ZA, p. CA), fond (ďalej f.) Okresný úrad Čadca 1923 – 45 (ďalej OÚ CA 1923 – 1945), kartón (ďalej k.) 19, inventárne číslo (ďalej i. č.) 1145/1927 – prez., Štatistické údaje o obciach v okrese.

ŠA ZA, p. CA, f. OÚ CA 1923 – 1945, k. 29, i. č. 261/1929, Vypracovanie údajov pre všeobecný podrobný Miestopis Krajiny Slovenskej. Zákopčie 7. 5. 1929.

ŠA ZA, p. CA, f. OÚ CA 1923 – 1945, k. 115, i. č. 2 – 7244/1927, Drotárske legitimácie.

ŠA ZA, p. CA, f. OÚ CA 1923 – 1945, k. 146, i. č. 774/1937, Informačno-situačná správa za rok 1938.

ŠA ZA, p. CA, f. OÚ CA 1923 – 1945, k. 160, i. č. 21/1937, Mliečna akcia pre deti nezamestnaných a obmedzene pracujúcich žiiteľov rodín.

JANOTA, Dušan: *Poznámky o drotároch - rok 1954*. Rukopis b. s.

KONTRIK, Alojz: Drotári z Rakovej. In: Paštrnák, Ladislav et al.: *Raková. Dejiny, ľudia, príbehy*. Čadca : Magma / Raková : Obecný úrad Raková, 2019, s. 61–85.

KONTRIK, Alojz: Medzi dvoma vojnami. In: ADAMUSOVÁ, Jana et al.: *Drotárstvo. Veľká kniha o slovenskom drotárstve*. Martin : Matica slovenská / Žilina : Považské múzeum v Žiline / Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 2010, s. 63–71.

KONTRIK, Alojz: Migrácie kysuckých drotárov na územie Čiech, Moravy a Sliezska v medzivojnovom období. In: *Národopisný věstník : Bulletin D'ethnologie 2018/1*. ISSN 1211–8117, 2018, roč. XXXV (77), č. 1, s. 56–73.

KONTRIK, Alojz: Sociálna situácia drotárov z Kysúc v medzivojnovom období. In: HAL-LON, Ľudovít (ed.): *Kysuce v XX. storočí*. Čadca : Kysucké múzeum v Čadci / Bratislava : Historický ústav SAV, 2012, s. 289–315.

Pamätná kniha obce Zákopčie od roku 1934. (Uložená na Obecnom úrade v Zákopčí).

PAVLÍK, Alojz: Vývin drotárstva na severozápadnom Slovensku do prvej svetovej vojny. In: *Zborník Spoločenskej vedy – História 1*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1968, s. 69–33.

PRANDA, Adam: Príčiny vzniku a rozvoja doplnkových zamestnaní na Kysuciach – 1. časť. In: *Slovenský národopis*, 1965, roč. 13, č. 4, s. 431–479.

PRANDA, Adam: Príčiny vzniku a rozvoja doplnkových zamestnaní na Kysuciach – 2. časť. In: *Slovenský národopis*, 1966, roč. 14, č. 1, s. 3–61.

PRANDA, Adam: Slovenské drotárstvo. In: MRVA, Marián (ed.): *Drotárstvo ako remeslo, umenie a podnikateľská aktivita : Zborník z konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 50. výročia vzniku Mestského múzea v Žiline 2. a 3. júna 1992*. Martin : Matica slovenská / Žilina : Považské múzeum v Žiline, 1992, s. 59–68.

PRANDA, Adam: *Vandrovné zamestnania*. In: GACÍK, Milan (ed.): *Zborník Kysuckého múzea 8*. Čadca, 1989, s. 59–78.

ŠUSTEKOVÁ, Ivana: *Podomoví obchodníci z Kysúc*. Nitra : Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa, 2008. 176 s.

Prvá opisovaná pohľadnica odoslaná v roku 1903 zachytáva hlavný rínek v Čadci (Zdroj: zbierka autora)

Čadca na starých pohľadniciach

Bc. LUKÁŠ KUBIATKO

V posledných dvoch desaťročiach 19. storočia sa na Kysuciach začínajú objavovať prvé pohľadnice, ktoré zachytávali miestne stavebné a kultúrne pomery. Ich predchodcom bol však tzv. korešpondenčný lístok, ktorý sa na rakúsko – uhorskej pošte využíval od roku 1869. Tento druh správy bolo možné poslať len v rámci vnútrozemského styku a jeho cena bola cenou známky, teda 2 grajciare. K tejto forme správ sa časom pridružili pohľadnice.

Tie mali svoj vlastný vývoj a prvé možno zaradiť do kategórie s tzv. dlhou adresou. Neďbalo sa pri nich príliš na estetickú stránku a odosielatelia vpisovali text kam chceli, i cez

grafickú stranu. Postupom času však vidieť, že štýl odosielania pohľadníc sa zmenil, čomu predchádzal i fakt, že na zadnú stranu autori pridali riadky či miesto pre známku. Po pár desaťročiach začali pohľadnice vychádzať v oveľa vyšších nákladoch a ich tlač ako i samotné spracovanie začalo prebiehať aj v prostredí Kysúc. Dovtedy suplovali túto činnosť tlačiarenské firmy z Tešína, Žiliny, prípadne i zahraničia. Asi najznámejšou je Tešínska firma S. Lustig. Teschen. Nechýbajú však ani pohľadnice, pri ktorých nevieme miesto ich tlače. Informácia o pôvode sa zužuje len na meno sponzora, ktorý ich vydanie zafinancoval. Medzi také patrí: Kiadja Lang-

felder Henrik Csacza, Braun Režno Csacza, Josef Nacher, Csacza.

V roku 1911 vzniká v prostredí Kysúc firma Taub Emil, könyvnyomda könyv és papirkereskedő kiadása Csacza. Táto tlačiarrenská firma sídlila na vtedajšej Barošovskej ulici, dnes Palárikova a prečkala búrlivé obdobie 1. sv. vojny. V medzivojnovom období vydávala veľké množstvá pohľadníc nepretržite, až do likvidácie tlačiarne kvôli arizácii v období Slovenského štátu. Zlaté obdobie pohľadníc v Čadci začína po roku 1919. K už spomínanej firme Emila Tauba pribudli napr. Artur Steiner, kníhkupectvo a papiernictvo Čaca, C. Bielik, hlav. sklad tab. v Čadci. I v tomto období však možno nájsť pohľadnice, ktoré boli tlačené v zahraničí. Ako príklad možno uviesť série od Uměl. Ústav J. Janota, Fot. J. Borůvka, Přívoz či séria od firmy Lichtig, Fabrication Francaise. I keď sa na väčšine pohľadníc nachádzali údaje o fotografovi či vydavateľovi, možno nájsť i pohľadnice bez autorstva. Je to svojim spôsobom zvláštne, avšak je viac než jasné, že za ich nákladom stáli osoby, ktorých obchody, či už samotné budovy, sa týmto spôsobom zviditeľnili. Možno ich teda považovať za určitú formu reklamy.

Na pohľadniciach v medzivojnovom období už možno mapovať väčšinu vtedajšej Čadce, nakoľko grafická stránka sa neobmedzovala len na hlavné ulice, ale fotografovaných začínalo byť čoraz viac stavieb, či bočných uličiek, pričom mnohé z nich dokladajú nielen stav architektúry, ale zachytávajú i atmosféru doby, v ktorej vznikli.

Vždy som považoval za veľkú smolu, že neexistoval nik, kto by tieto pohľadnice popísal. Spomienky väčšiny ľudí sa obmedzujú

na obdobie po roku 1948 a socialistickú Čadcu. Dlhoročným štúdiom rôznych prameňov sa mi podarilo zozbierať informácie, ktoré neraz zostali zakonzervované v pohľadniciach a dnes si na ne málokto spomína. V tomto príspevku chcem predstaviť tri vzácne zábery dnešného mesta Čadca. Prvý pochádza ešte spreď tragického požiaru v roku 1904, pričom posledný spadá do konca 20. rokov 20. storočia.

Prvá pohľadnica pochádza od nakladateľa S. Lustig, Teschen a zachytáva rínoč v Čadci v roku 1903. O dome vpravo neexistujú skoro nijaké verejne dostupné informácie. Mapa centra Čadce z 19. storočia ho zachytáva, pričom je pri ňom uvedená poznámka: Dom Judaica. Podľa vysvetliviek sa jednalo o budovu, ktorú mal v dlhodobom nájme neznámy obyvateľ Čadce židovského vierovyznania. Na základe dobrej polohy – stavby na križovatke Barošovskej ulice (Palárikova ulica) a Rínoč (Námestia Slobody) – je dom na mnohých pohľadniciach z 20. storočia. Tie dokazujú, že v budove sídlili mnohé menšie obchodné prevádzky. V medzivojnovom období budova patrila Arnoštovi Langfelderovi, ktorý ju na prelome rokov 1929/1930 zbúral a vybudoval dnešný funkcionalistický dom.

Ďalšia stavba v obklopení stromov je bývalý Slúžnovský úrad alebo aj Panský dom, ako stavbu Čadčania nazývali. Táto stavba z roku 1835 však v období fotenia už úradnou nebola. Pán Reich ju odkúpil od panstva koncom 19. storočia a zriadil v nej hotel. V roku 1913 k pôvodnej budove pristavil náročnú časť, ktorá mala na poschodí väčšiu reštauračnú sálu, pričom spodné podlažie tvorili priestory na prenájom. Pôvodná budova splynula s prístavbou, pričom celá stavba

získala bohatú secesnú fasádu. Stavba známa ako Hotel Reich je jednou z mála, ktorá si zachovala pôvodnú podobu. Dnes poznáme hotel pod názvom Tatra a je to stavba zapísaná v zozname národných kultúrnych pamiatok.

Ulica z rínku pokračuje rovno po vtedajšej Popperovej ulici, ktorá je približne identická s dnešnou Hornou ulicou. Na tejto ulici len rok po fotení vznikol najväčší požiar, na ktorý Čadca pamätá. Prepukol 9. júla 1904 v dome sodovkára Deutscha, pričom zachvátil celú južnú stranu rínku. Napriek rýchlemu zásahu hasičov nielen z Čadce, ale i z okolia a dokonca i zo Sliezska, zhorelo 63 domov a ich hospodárske stavby. Vyhorel bývalý pivovar, v ktorom sa nachádzali kancelárie a úrady Čadce, ale i blízka budova súdu. Oheň sa zastavil pri stenách tzv. Mýta, ktoré stálo na mieste dnešného Mestského domu. Celá ľavá strana rínku zachyteného na zábere zhorela. Drevené stavby tu stojace, sú označované ako pekárenské a mäsiarske budy. Podľa týchto prevádzok sa i ulica za stavbami volala Mäsiarska (nachádzala sa na nej ľadovňa na mäso). Ulica existovala až do roku 1966, keď bola zrušená a zbúraná kvôli výstavbe novej cesty na Žilinu.

Pozornému oku neunikne, že v prostriedku záberu stojí pomník Františka Jozefa I. Túto bustu vztýčili roku 1897 pri príležitosti minuloročných celokrajinských miléniových osláv tisícročného príchodu Maďarov do Karpatskej kotliny. Busta prečkala ničivý požiar, ktorý som už spomínal, avšak rok 1919 bol pre ňu osudný, nakoľko ju príslušníci ČS armády zničili, keď dorazili oslobodiť Čadcu. Torzo podstavca bolo odstránené až v druhej polovici 30. rokoch 20. storočia.

Druhá pohľadnica pochádza od C. Bielika, hlav. sklad tab. v Čadci a vydaná bola medzi rokmi 1922/26. Znázorňuje rínok, ktorý v tomto období niesol nový názov Štefánikovo námestie, dnes Námestie Slobody. Potok Rieka v popredí vyzerá idylicky, avšak Čadčania sa ho dlhé obdobie snažili zakryť, čo sa im skutočne podarilo medzi rokmi 1926/8. Dôvodom bola neustála nutnosť údržby mostíkov ako i fakt, že najmä v letných mesiacoch sa koryto potoka menilo na žumpu, čo výrazne zhoršovalo život v centre.

Záhrada za potokom vľavo patrila pôvodne k meštianskemu domu číslo popisné 33, ktorý stál za ňou. Budova je znázorená na najstarších fotografiách Čadce z roku 1871, avšak vtedy ešte nemala vežu, ale len klasickú sedlovú strechu. Najznámejším vlastníkom domu bola rodina Máday, ktorá po 1. svetovej vojne Čadcu opustila a dom predala pánovi Závodskému zo Žiliny. Ten v dome býval a prevádzkoval svoju obuvnícku dielňu. Dom mal pôdorys v tvare písmena L s dvorom. Stavba samotná hostila viacero nájomníkov. Najznámejším je asi poštový úrad, ktorý sídlil v tejto stavbe už v časoch Rakúsko-Uhorskej monarchie. Presťahovaný bol až po výstavbe novej budovy Mestského domu v roku 1932. V budove sídlila i tlačiareň Arpáda Bergera, ktorá bola umiestnená v prízemí a tlačili sa v nej napr. noviny Kysucká Trúba. Horné podlažia boli rozdelené na byty, ktorých je roku 1930 vypísaných 6. Závodský dom predal pred 2. svetovou vojnou, pričom jej novým majiteľom sa stala rodina vedúceho banky Lipschera. Noví majitelia v dome však nebývali, dávali ho celý do prenájmu.

Druhá popisovaná pohľadnica odoslaná v roku 1925 zobrazuje Štefánikovo námestie (Námestie Slobody) (Zdroj: zbierka autora)

Vedľa vpravo vidieť ďalší dom s číslom popisným 32 patriaci pani Braunerovej, ktorá v ňom prevádzkovala obchod so zmiešaným tovarom. Stavba mala pôdorys v tvare písmena L, pričom stredom prechádzala chodba, ktorá ústila do dvora, z ktorého sa dalo prejsť do obytnej časti budovy. V 30. rokoch tu sídlila Lekáreň u Matky Božej, ktorá patrila pánovi Bulavovi. Lekáreň tu sídlila so zmeneným názvom i v časoch socializmu.

Stavba číslo 31, ktorej len časť vytŕča spoza stromov, je rímskokatolícka fara. Spolu s blízkou mýtnou stanicou a kostolom sv. Bartolomeja patrili k najstarším stavbám v centre. Na fare roku 1848 prespali členovia Slovenskej národnej rady, pričom v nej bola prijatá Výzva k Slovenskému národu. Na počesť tejto udalosti bola roku 1937 na priečelie vložená pamätná doska od autora Jozefa Ihriškého.

Z budovy mýtnice vidíme len časť sedlovej strechy nad farou. Táto stavba z roku 1777 ustúpila novostavbe Mestského domu. Ten bol postavený roku 1932, pričom jeho architektom bol žilinský architekt Zigmund Wertheimer. Napravo od stromov vidíme dom obchodníka so strižným tovarom Lacka, ktorý sa objavuje na viacerých starých pohľadniach Čadce. Postavený bol roku 1905 po požari vtedajšieho centra.

Posledná tretia opisovaná pohľadnica pochádza z dielne Lichtig, Fabrication Française. Vznikla na konci druhej polovice 20. rokov 20. storočia. Zachytáva časť zástavby Palárikovej ulice pri Palárikovej Dvorane (Palárikov dom). Veľká vila na ľavej strane záberu patrila Michalovi Langfelderovi, ktorý ju vybudoval v prvých desaťročiach 20. storočia. Langfelder bol obchodníkom so železom, nutné je však poznamenať, že v Čadci

Tretia popisovaná pohľadnica odoslaná v roku 1927 zachytáva západnú časť dnešnej Palárikovej ulice (Zdroj: zbierka autora)

žili viacerí členovia tejto rodiny, ktorí mali rovnako pozoruhodné domy. Napr. otec Michala Langfeldera, postavil budovu dnešného Kysuckého múzea. Vila patrila Langfelderovi až do obdobia Slovenského štátu, počas ktorého mu bola odňatá a predaná v aukcii nehnuteľností na základe zákonov riešiacich problematiku židovského hnutelného majetku. Pozornosti by nemal ujsť fakt, že pozemok vôkol vily bol v minulosti značne väčší, čo platilo ešte za socializmu. Zmena nastala pri demolácii budovy vpravo od vily, po ktorej sa ulica posunula až k secesnému priečeliu vily. Táto vila dodnes stojí na Palárikovej ulici. Jej šťastím je fakt, že je dnes rozdelená na dve samostatné bytové jednotky. Majitelia sa však vzorne o vilu starajú, a preto je stále stavbou, za ktorú sa Palárikova ulica nemusí hanbiť.

Dom s bielou fasádou vpravo, ktorý som už spomínal, patril Gerövi Sigmundovi, ktorý bol známym advokátom. Jeho dom susedil

tesne so Špaldoňovým domom, ktorého väčšia časť smerovala do dvora a nachádzali sa v nej byty, ktoré prenajímal. Paleta jeho nájomníkov bola však pestrá, nerozlišoval medzi kresťanmi a židmi. Medzi jeho nájomníkov patrili železničiari, obchodníci či pracovníci Okresného úradu. Špaldoňov dom bol z druhej strany natlačený na budovu pána Polláka, ktorý v nej prevádzkoval hostinec. Táto stavba stála presne naproti Palárikovej Dvorane, pričom v období socializmu došlo len k strhnutiu strechy a nadstaveniu poschodia, pričom celá stavba dostala novú fasádu. Dnes je budova vo vlastníctve Coop Jednoty, spotrebného družstva a sídli tam jej riaditeľstvo.

Stavba obstavaná lešením je práve budovaný Hotel, reštaurácia Blau. Jej majiteľom bol Móric Blau a jednalo sa o najmenší hotel v Čadci, ktorý do prenájmu dával len dve izby na prvom poschodí. Stavba stojí dodnes, pričom bola za socializmu prestavaná a roz-

Kysuce známe i neznáme

šírená, čo je dodnes vidieť na jej streche z ulice. Dnes v nej sídli Lekáreň pri fontáne a na poschodiach sú ambulancie lekárov. Budova vpravo od budovaného hotela je najstaršia stavba na fotografii. Stáť mala už v polovici 19. storočia, pričom ju je možné nájsť na najstaršej panoramatickej fotografii Čadce z roku 1896. Patrila rodine Benczath a sídlila v nej najstaršia lekáreň v Čadci, Salvátor. Mala veľmi bohato zdobenú fasádu, pričom mala pôdorys v tvare písmena L a v zadnej časti sa nachádzal byt. V dobe fotografovania bol však nájomníkom lekárne Figer.

Poslednou stavbou, ktorú možno na pohľadnici vidieť, je časť priečelia Palárikovej Dvorany na pravej strane záberu. Vysoký tieň

do ulice, priamo pred Langfelderovou vilou, je vila Egídia Boshetti, ktorý v Čadci vlastnil stavebnú firmu.

Pokiaľ sa Vám opis pohľadníc zapáčil, je možné ich nájsť i na facebooku na viacerých stránkach, kam ich každý mesiac vkladám ako príspevky, a to pod názvom Čadca kedysi a dnes, ako dvojzábery porovnávajúce čas minulý a dnešný, pričom je vždy k pohľadniciam i krátky popis. Asi najznámejšia stránka kde ich možno nájsť je <https://www.facebook.com/groups/kysuckoukrajinou> ktorú vedie môj kolega Peter Kvasnica, ktorý mapuje Kysucké osady a samoty už niekoľko rokov.

Pramene a literatúra

Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči, pracovisko Archív Čadca: Pamätná kniha Čadce.

Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči, pracovisko Archív Čadca: Sčítacie hárky sčítania obyvateľstva z roku 1930 a 1940, Štátny archív so sídlom v Bytči, pracovisko archív Čadca, Archív Okresného úradu v Čadci, dnes v správe Štátneho archívu so sídlom v Bytči, pracovisko archív Čadca, (<https://www.slovakiana.sk/domov>)

Kysucká trúba, roč. II. číslo 11-12, s. 8.

GERÁT, Rudolf – ŠČURYOVÁ, Mária – VELIČKA, Jaroslav: *Čadca : Monografia mesta*. Čadca : Magma, 2005.

LAŠ, Anton – MASNICA, Karol: *Proti prúdu: Kysuce na starých pohľadniciach*. Čadca : n.a., 2017.

LIŠČÁK Marián: *Čadca a okolité obce v správe panstva Strečno od konca 18. do polovice 19. storočia*. Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 2018, 280 s.

PAŠTRNÁK, Ladislav: *Tlač na Kysuciach, Kysuce v tlači*. Čadca : Kysucké múzeum, 1990.

Spomienky pamätníkov

*Priestory opustenej
čokoládovne JA-PA
v Čadci v roku 1952
(Zdroj: Zbierka P. Juriš)*

Čokoládovňa JA-PA v Čadci

Krátke obdobie výroby čokolády na Kysuciach (2. časť)

MGR. MARTIN TURÓCI, PHD.

Založenie továrne

Centrum horných Kysúc si Pacht nezvolil náhodne. Pri rozhodovaní istotne v nemalej miere zavážili hospodárske a dlho nevyužité prednosti, ako dobrá importná a exportná dopravná poloha, blízkosť českých krajín, spomenutý dostatok voľnej pracovnej sily a ďalšie okolnosti. Po zvážení všetkých faktorov sa Jan Pacht rozhodol, že svoju fabriku na výrobu čokolády postaví práve v Čadci. Okrem čokolády tu plánoval vyrábať i cukrovinky a taktiež i ovocné šťavy, likéry a konzervy.

Prvé kroky na ceste k vlastnému podniku Pacht rozbehol krátko po skončení vojny. Pri-

pravný výbor firmy JA-PA účastinná spoločnosť bol v Čadci ustanovený v prvej polovici októbra 1945. Zakrátko sa sformovalo i nové vedenie podniku. Do správnej rady boli navrhnutí Jan Pacht zo Starej Boleslavy, Ing. Karol Petrovský z Oščadnice, právnik JUDr. Karol Rebro z Bratislavy, úradník Gejza Macásek z Čadce, riaditeľ Štefan Menkyna z Bratislavy a univerzitný profesor Karol Kizlink z Bratislavy.

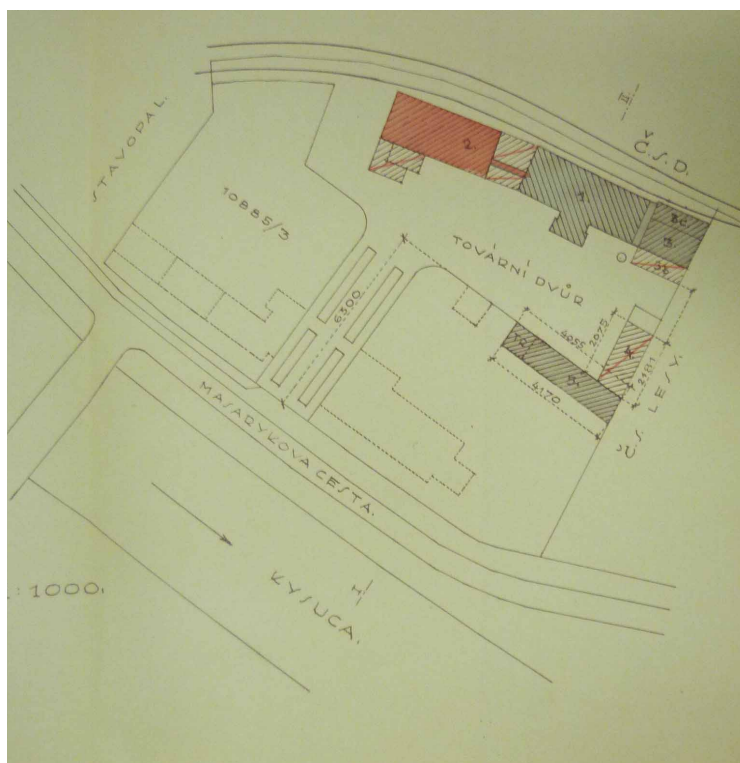
Za oficiálny dátum založenia podniku môžeme považovať 16. október 1945, keď Povereníctvo SNR pre vnútorné záležitosti povolilo jeho zástupcom zápis spoločnosti do firmného registra. V rovnaký deň sa zišlo

i ustanovujúce valné zhromaždenie, ktoré prijalo prvé nevyhnutné kroky pre rozbehnutie výroby. Zo zakladajúcej listiny sa dozvedáme, že základné imanie spoločnosti predstavovalo 500 000 korún, ktoré boli rozdelené do 1250 kusov účastín v hodnote 400 korún za jednu účastinu. V nasledujúcich mesiacoch vedenie spoločnosti ešte zrealizovalo viacero ďalších administratívnych úkonov. Dňa 4. 4. 1946 bol spoločnosti JA-PA vydaný i živnostenský list.

Popri tom paralelne prebiehala výstavba. Továrň bola vybudovaná v pomerne krátkom období v tesnej blízkosti dnešnej makovskej zastávky, pri severozápadnom okraji areálu súčasného neďalekého nákupného strediska. Výstavbu čokoládovne dokončili niekedy koncom augusta 1946 a už 4. septembra 1946 vedenie spoločnosti adresovalo Okresnému národnému výboru v Čadci žiadosť o živnostensko-správne schválenie továrenského objektu, čo bol nevyhnutný krok pre finálne spustenie výroby.

Pohľad do vnútra podniku

Vďaka zachovanej žiadosti o schválenie továrne sa nám zachoval pomerne detailný opis. „Hlavná továrenská budova je dvojposchodová murovaná stavba rámovej konštrukcie so skeletovou výplňou. Rozmery pôdorysu sú 40 x 16,5 metrov. Po boku budovy je postavené schodište spájajúce všetky

Plán areálu čokoládovne
(Zdroj: ŠA v Žiline, pracovisko Archív Čadca)

schodištia v budove, ďalej výťah, umývarne a záchody.“ Na dopravu komodít pre výrobu podnik využíval priemyselnú železničnú vlečku vedúcu z hlavného nástupišťa.

Podnik pre svoju výrobu disponoval rozmanitým technickým vybavením. Základ strojového parku tvoril mlyn na mletie kakaa umiestnený v prízemnej časti. Vedľa neho sa nachádzali 4 valcovacie stolice na valcovanie čokoládových plátov, 4 súpravy conché (slúžili na miešanie ingrediencií pri výrobe čokolády), sušiareň na sušenie korenín, trasiaci stroj, temperovací stroj na roztavenú čokoládu, máčací a miešací stroj, transportéri a 3 mažiare. Spomenuté zariadenia zaberali približne polovicu prízemnia, pričom v druhej polovici stála chladiareň s vybavením, kde sa spracúvala už stuhnutá čokoládová hmota. Výroba bola takmer úplne elektrifikovaná. Pohon strojov továrni zabezpečovali samo-

Exportná mliečna
čokoláda vyrobená
v čokoládovni JA-PA
(Zdroj: www.wikipedia.cz)

statné elektromotory. Prízemie patrilo výrobe čokolády a na prvom poschodí zas prebiehala výroba cukrovínek, ktorú zabezpečovali nasledujúce prevádzky – pudrovňa (určená na posýpanie cukrovínek), kanditáreň, 2 varné stroje na cukor poháňané parou a ďalšie zariadenia. Na druhom poschodí pracovala kartónážna dielňa na výrobu obalov, 3 pražiacie stroje na spracovanie kakaových bôbov, 2 čistiace stroje a 1 drviaci stroj.

Proces finálneho schvaľovania továrne trval niekoľko mesiacov, počas ktorých odborná komisia preskúmala areál podniku. Pri technickej obhliadke síce našla niekoľko nedostatkov, išlo však zväčša o drobnosti, ktoré nebránili spusteniu výroby a konečnému úradnému schváleniu výroby v podniku. Oficiálne Okresný národný výbor prevádzku v továrni JA-PA v Čadci schválil dňa 12. 12. 1946 svojím výmerom č. 17 104/1946.

Výrobu pravdepodobne spustili už koncom roku 1946. Výroba a sortiment produktov sa časom rozrastala a úmerne tomu rástli i počty zamestnancov. Továrň JA-PA krátko pred znárodnením v roku 1948 predstavovala

stredne veľký podnik zamestnávajúci približne dve stovky zamestnancov. V relatívne slobodnom podnikateľskom ovzduší podnik vyrábala čokoládu a cukrovinky len necelý rok a pol.

Znárodnenie a zánik výroby

Priaznivé obdobie podniku pomerne rýchlo ukončil komunistický prevrat vo februári 1948. V marci 1948 Povereníctvo výživy uvalilo na podnik JA-PA v Čadci národnú správu. Firma bola začlenená do národného podniku Slovenské závody na čokoládu, cukrovinky a ovocné výrobky v Bratislave a po znárodnení preto v nasledujúcich rokoch fungovala pod oficiálnym názvom JA-PA v Čadci – slovenské závody na čokoládu, cukrovinky a ovocné konzervy, národný podnik so sídlom v Bratislave. Vedenie podniku namiesto pôvodného majiteľa prebral národný správca, od ktorého sa ako hlavná podmienka pre výkon funkcie vyžadovala nie odbornosť, ale najmä politická spoľahlivosť. Netreba zvlášť zdôrazňovať, že takéto nepatričné direktívne zasahovanie do fungovania podniku (ob-

Kysuce známe i neznáme

zvlášť v takom odvetví, akým je výroba cukrovínok) sa prejavilo nepriaznivými dopadmi na výrobu a kvalitu produkcie.

Tento úpadok vybudovanej značky, však už pôvodný majiteľ a zakladateľ podniku Jan Pachtl nezažil. Po znárodnení, na rozdiel od iných vedúcich pracovníkov, neostal v podniku. Ako rodený obchodník správne vytyčil, že vzhľadom k uzatváraniu trhov a rozličným obmedzeniam bude výroba čokolády v komunistickom Československu stagnovať. Už zakrátko po komunistickom prevrate preto aj s rodinou emigroval na Západ. Postupne sa dostal až do Kanady, kde úspešne pokračoval v podnikaní a výrobe čokolády.

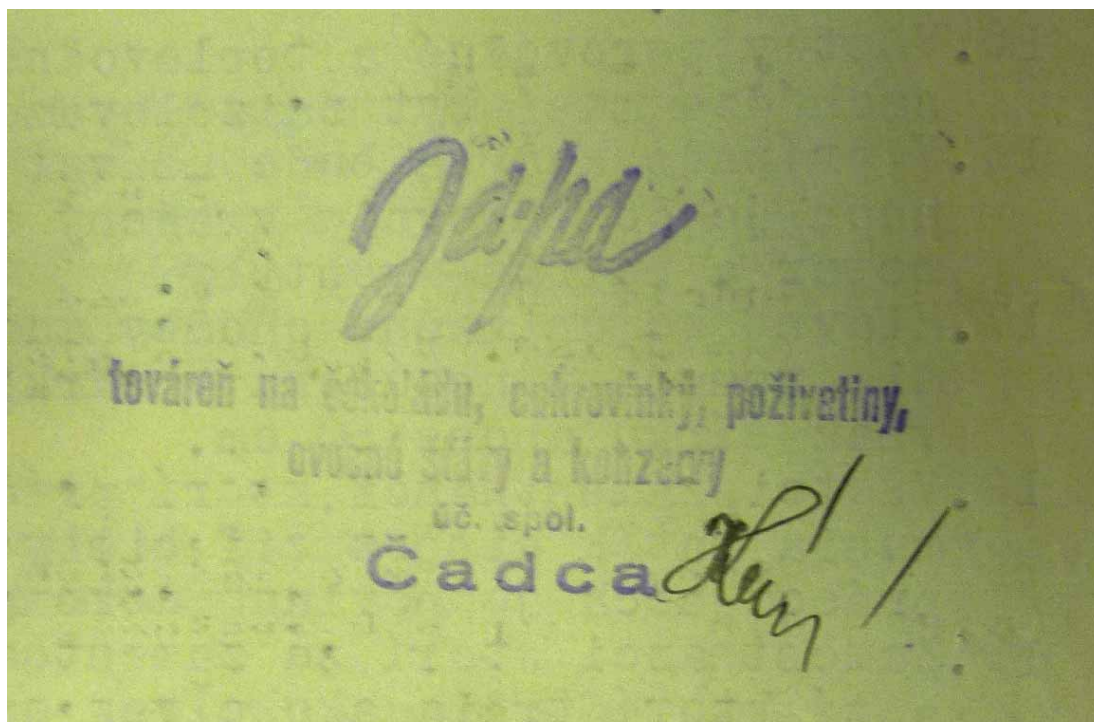
Politické nominácie neobišli ani čadčiansku čokoládovňu, do vedenia podniku bol vymenovaný miestny popredný komunistický funkcionár Gejza Macášek, ktorého skúsenosti s riadením boli prakticky nulové. Predtým síce pôsobil v správnej rade čokoládovne, ako zástupca samosprávy, riadeniu sa však nevenoval. Je takmer isté, že po znárodnení v podniku nastal úpadok. Nedostatky pod vedením Macáška naznačujú okrem iného i početné chyby v bezpečnosti práce, ktoré neboli i napriek urgenciám odstránené. V júni roku 1949 preto miestny inšpektor CO v Čadci Július Hlbocký dokonca podal na Macáška trestné oznámenie. Vedeniu boli vyčítané najmä slabá požiarňa ochrana a pochybenia boli zistené i vo výrobe. Podobné nedostatky pod neodborným vedením môžeme predpokladať i v iných sférach fungovania podniku.

V tom čase však už nad výrobou čokolády v Čadci viseli viaceré otázniky. Základný problém predstavovala zmena dopravnej lokalizácie Čadce pri dovoze hlavnej komodity –

kakaa. Zakladateľ firmy totiž pôvodne počítal s dovozom kvalitného kakaa z Afriky, ktoré do Čadce prúdilo najmä z prístavov v Hamburgu, Rotterdame a južnej Európe. Vzhľadom k politickým zmenám po prevrate v roku 1948, ktoré nepriaznivo zasiahli i hospodárske vzťahy, sa však postupne začal preferovať dovoz cez čiernomorské prístavy, kam prúdilo zväčša menej kvalitné kakao predovšetkým z juhovýchodnej Ázie. Československo preto nadhlo ostalo odrezané od prísunu prvotriednych surovín, čo sa veľmi negatívne prejavilo na úpadku kvality produkovanej čokolády. Počas obdobia komunizmu sa z kedysi z čokoládovej veľmoci (Československo bolo v medzivojnovom období tretím najväčším spracovateľom kakaových bôbov v Európe) stal na svetových trhoch druho-radý hráč.

Tieto presuny sa v konečnom dôsledku dotkli i výroby čokolády v Čadci. Po zmene obchodných trás začal štát hľadať nové sídlo, bližšie k čiernomorským prístavom, ktoré napokon našiel. Bratislavské vedenie podniku niekedy koncom roku 1949 čadčiansku fabriku zrušilo a jej výrobu a zaradenia presunulo v priebehu nasledujúceho roku do východoslovenského Trebišova, kde výrobu čokolády a cukrovínok spustili 1. mája roku 1951 v novozaloženom podniku DEVA. Znárodnenie a následný prevod do vlastníctva štátu tak napokon na rozdiel od komunistami deklarovaných predstáv o povznesení a rozvoji výroby, priniesol presne opačný efekt a znamenal fakticky zánik produkcie čokolády na Kysuciach. Opustená továreň najskôr slúžila ako sklad, neskôr bola začlenená do areálu podniku Tatra Čadca.

Firemná pečiatka
(Zdroj: ŠA v Žiline,
pracovisko Archív
Čadca)

Pramene a literatúra

ŠA ZA, CA, f. Okresný národný výbor v Čadci 1945 – 1960, k. 15, i.č. 9064/1946, *Firma JA-PA registrácia*.

ŠA ZA, CA, f. Okresný národný výbor v Čadci 1945 – 1960, k. 69, i.č. 31 114/1948, *Firma JA-PA žiadosť o živnostensko-správne schválenie provozu*.

ŠA ZA, CA, f. Okresný národný výbor v Čadci 1945 – 1960, k. 45, i.č. 2486/1948, *Mesačné situačné správy v okrese Čadca v roku 1948*.

ŠA ZA, CA, f. Okresný národný výbor v Čadci 1945 – 1960, k. 45, i.č. 2417/1946, *Priemyselné e živnostenské podniky - evidencia*

ŠA ZA, CA, Pamätná kniha Čadce.

HALLON, Ľudovít: *Industrializácia Slovenska 1918–1938 (Rozvoj alebo úpadok)*, Bratislava : SAV, 1995, s. 32–58.

KOLEKTÍV: *Čadca : monografia mesta*. Čadca : Magma, 2005

MARÁKY, Peter–ŠELIGA, Ladislav: *Čadca a okolie*. Martin : Osveta, 1981.

TURÓCI, Martin: *Kysuce v roku 1948*. In: ADAMČÍK, Tomáš – JESENSKÝ, Miloš: *Žilinský kraj na križovatkách dejín*. Čadca : Kysucké múzeum, 2012, s. 283–315.

TURÓCI, Martin: *Priemysel a hospodárske dejiny Kysúc v 20. storočí*. Čadca : Kysucké múzeum, 2019, (učebný text pre poslucháčov U3V).

Kysuce známe i neznáme

*Logo společnosti RUPA
(Zdroj:www.wikipedie.cz)*

*Jozef Malík – zberateľ
a dlhoročný hasič z povolania (Foto: autor)*

Akvizície do fondu požiarництва

MGR. VLADIMÍR HOMOLA

Koncom roku 2023 a začiatkom roku 2024 sa Kysuckému múzeu podarili najväčšie akvizície do fondu požiarництва vo vyše 50 ročnej histórii múzea. Význam týchto rozsiahlych akvizícií nespočíva len v samotnom získaní cenných zbierkových predmetov, ale umocnenú hodnotu pridáva aj kontext budovania tohto fondu. Počiatky fondu požiarництва siahajú do roku 1981, kedy sa podarilo získať požiarnicku sekeru z dnes už neexistujúcej obce Riečnica. O 4 roky neskôr (1985) nasledovalo ďalšie rozšírenie, kedy sa v rámci zberu podarilo získať hasičskú helmu a ďal-

šiu požiarnicku sekeru. Obe pochádzali z dnes už zatopenej Harvelky. V ďalších rokoch zbierkotvorná činnosť múzea v rámci tohto fondu stagnovala. Až v roku 2007 fond rozšírila pozvánka na hasičský ples v Starej Bystrici. Dlhé roky navyše patril fond požiarництва so 4 zb. predmetmi k najmenším v celom zbierkovom fonde Kysuckého múzea. Zlom však nastal v roku 2019, kedy sa Kysuckému múzeu podarilo získať do svojho fondu zbierku 161 hasičských predmetov. Predmety boli vtedy zakúpené od súkromného zberateľa a dlhoročného hasiča z povolania Jozefa

Zbierky a ich ochrana

Oravca z Čadce. Získanie predmetov bolo možné, vďaka dotácii z Fondu na podporu umenia a spoluúčasti Kysuckého múzea na financovaní. Ďalšiu rozsiahlu akvizíciu 117 predmetov sa podarilo realizovať vďaka kúpe od rovnakého predajcu prostriedkami z cezhraničného projektu Interreg V-A SK-CZ Fond malých projektov s partnerskou spoluprácou s Hasičským múzeom v Ostrave.

Posledné (a najrozsiahlejšie!) akvizície sa podarili práve koncom roku 2023 a začiatkom roku 2024. Najskôr sa podarilo získať súbor 79 predmetov, ktoré Kysuckému múzeu darovala niekdajšia dobrovoľná hasička a predsedníčka miestnej pobočky Živeny v Čadci pani Marta Buchárová. Kysuckému múzeu darovala cennú zbierku 66 rôznorodých historických fotografií, zachytávajúcich jednotlivé dobrovoľné požiarne zbory naprieč Kysucami. Nájdem tu napríklad raritnú, veľkoformátovú ČB fotografiu z 12. júna 1932, zachytávajúcu členov DHZ Čadca, Raková, Turzovka, Horelica a Čierne, nastúpených pri dnešnom Matičnom námestí v Čadci. Súčasťou jej daru boli aj fotografie zachytávajúce hydrobalové preteky v Čiernom v roku 1958, fotografie významných hasičských funkcionárov v okresných hasičských jednotách na Kysuciach (OHJ Čadca a Kysucké Nové Mesto), zábery z rôznych ročníkov súťaže požiarnych družstiev Plameň, osláv, výročí založenia jednotlivých zborov, fotografie hasičských mužstiev naprieč regiónom a rokmi. Nechýbajú ani zábery slávnostných sprievodov s účasťou kysuckých hasičov, obraz pohoreliska najväčšieho požiaru na Kysuciach (požiar Kysuckého Nového Mesta v auguste roku 1904), zábery práporov jednotlivých kysuckých zborov (napr.

Anglická hasičská prilba z roku 1987 (Foto: autor)

DHZ KNM z roku 1930), fotografie požiarnej techniky (napr. historická požiarňa striekačka v Oškerde, požiarne vozidlá DHZ KNM), fotografie členov podnikových zborov (Závody valivých ložísk KNM, dnešná INA Kysuce), fotografie z cvičení a školení, následky zosuvu pôdy v dnes už neexistujúcej Riečnici, zápisnice zakladania miestnych DHZ (Ochodnica), ukážky zásahov pre laickú, ako i odbornú verejnosť. Súčasťou daru pani Buchárovej boli aj hasičské medaily za vernosť a oprávnenia nosiť medaily, preukazy (člena preventívnej požiarnej kontroly MsNV v Čadci, Zväzu požiarnej ochrany ČSSR) ako i autentické dokumenty poskytujúce nenahraditeľné dobové svedectvo o fungovaní zborov

Brazílska hasičská prilba
používaná v meste Sao
Paulo (Foto: autor)

na Kysuciach (Referát tajomníka OV-ČSH na okresnej konferencii dňa 22. 6. 1952 v Čadci, Uznesenie, zápisnica a návrhy programu z okresnej konferencie Čsl. zväzu hasičstva v Čadci, konanej dňa 22. 6. 1952)

Začiatkom roku 2024 sa podarilo získať pozoruhodnú zbierku 188 hasičských prilieb v celkovej hodnote 16 500 €. Získané prilby mapujú fenomén vývoja požiarnictva na Kysuciach, ako i v ďalších častiach krajiny od Rakúsko-Uhorska, cez medzivojnové Československo, Slovenský štát až po dekády socialistického Československa. Osobitnú časť tejto akvizície predstavujú zahraničné hasičské prilby pochádzajúce z rozmanitých častí Európy, Severnej Ameriky, Ázie a Nového Zélandu. Táto rozsiahla akvizícia bola výsledkom dlhodobej snahy Kysuckého múzea rozširovať zbierkový fond požiarnictva. Predmety boli zakúpené od súkromného zberateľa, nadšenca pre dejiny požiarnych zborov

a dlhoročného profesionálneho hasiča pána Jozefa Malíka z Turzovky. Zbierka hasičských prilieb pána Malíka je navyše najväčšia na Slovensku. V roku 1978 sa stal členom dobrovoľných hasičov v Turzovke a je ním doteraz. Po Nežnej revolúcii nastúpil k profesionálnym hasičom, kde blížnym pomáhal 25 rokov. Pán Malík sa k zbieraniu hasičských prilieb dostal na hasičskej výstave v roku 1994.

Získanie prilieb bolo možné, vďaka dotácii z Programu 5.2.2 / Akvizícia múzeí Fondu na podporu umenia vo výške 12000 € a účasti Kysuckého múzea na financovaní v hodnote 4500 €. Medzi získanými prilbami nájdeme 84 historických prilieb. Nachádzajú sa medzi nimi historické prilby z Rakúsko-Uhorska, Československa, ale takisto dobové prilby zo Švajčiarska, Poľska, Francúzska, Holandska, Talianska, Nemecka (NDR), Rakúska, Portugalska a Sovietskeho zväzu. Zvyšok akvizície tvoria prilby používané v druhej polovici 20. storočia. Nájdeme medzi nimi typologicky rôzne prilby z USA, Kanady, niekoľkých častí Spojeného kráľovstva (konkrétne Anglicka, Škótska), Belgicka, Francúzska, Švajčiarska, Nórska, Švédska, Fínska, Dánska, Maďarska, Poľska, Chorvátska, Bulharska, Rumunska, Talianska, Holandska, Turecka, ale takisto aj ďalekého Singapuru, Číny, Južnej Kórey, Japonska, Nového Zélandu, Mexika a Brazílie. Nechýbajú takisto hasičské prilby používané v tomto období na Slovensku.

Kladnému stanovisku Fondu na podporu umenia predchádzala dôkladná príprava projektu akvizície, ktorej súčasťou bolo vypracovanie podkladov projektu, podkladov predkladaných na komisiu na tvorbu zbierok (návrhové listy, obrazová príloha a prílohy k protokolom), fotografovanie a meranie každej prilby ako i mimoriadne zvolaná nákupná komisia, ktorá celú akvizíciu odobrila svojím súhlasom. Získanie súboru 188 hasičských prilieb voľne nadväzuje na zapojenie Kysuckého

múzea pri vydaní ocenenej publikácie s názvom *Dobrovoľní hasiči v Žilinskom kraji* (vydanej ešte v roku 2015) a už zmienené akvizície hasičských predmetov v rokoch 2019 a 2021.

Tieto akvizície nielen masívnym spôsobom rozširujú fond hasičstva, ale zároveň pomáhajú Kysuckému múzeu zachytiť vývoj požiarnictva v našom regióne (ako i v ďalších častiach dnešného Slovenska). Spomínané akvizície tak umožňujú priblížiť históriu hasičstva na Kysuciach a následne ju sprostredkovať širokej laickej, ako i odbornej verejnosti. Deje sa tak napríklad výstavami múzea (výstava Pod patronátom sv. Floriána od novembra 2022 do marca 2023), vystúpeniami hasičov na podujatiach v Múzeu kysuckej dediny vo Vychylovke, či prostredníctvom 3 kóji venovaných hasičstvu, ktoré si návštevníci môžu pozrieť v otvorenom depozitári vo Vlastivednom múzeu v Krásne nad Kysucou, kam Vás srdečne pozývame (pre verejnosť prístupný od novembra 2023). Dlhoročná svedomitá zberateľská činnosť, pomoc blízkym v rámci služby v požiarnych zboroch, ako i angažovanie sa vo verejne prospešných

Tablo prednášateľov a poslucháčov IV. zemskej hasičskej školy (Foto: Petra Ondrová)

spolkoch (napr. Živena), sú aktivity spojené so značnou dávkou filantropie. Pani Marte Buchcárovej a pánovi Jozefovi Malíkovi patrí veľká vďaka za zachovanie historických predmetov a možnosť získať ich do zbierkového fondu Kysuckého múzea.

Literatúra

HLUCHÝ, Jozef: *Príspevky k dejinám požiarnej ochrany na Kysuciach*. Čadca : Okresný výbor dobrovoľnej požiarnej ochrany , 1996. 195 s.

ŠULC, Dušan – BOLČÍK, Imrich: *Rovnošata výstroj a označenie hasičstva na Slovensku*. Turčiansky Sv. Martin : Nákladom Zemskej hasičskej jednoty na Slovensku, 1932. 67 s.

MARCINKO, Ján – JIROUŠEK, Alexander: *Slovenské rady, vyznamenania, čestné odznaky*. Košice : Agentúra Sáša, 2002, 110 s.

POVAŽAN, Vladimír – KOZÁK, Jaroslav: *Hasičské vyznamenania na Slovensku 1922 – 1951*. Turany : Kozák-Press, 2018. 228 s.

Andrej Majer (stredný rad) s členmi rodiny Vnukovej (Zdroj: Kysucké múzeum)

Básne Dlhomíra Poľského v zbierkach Kysuckého múzea (2. časť)

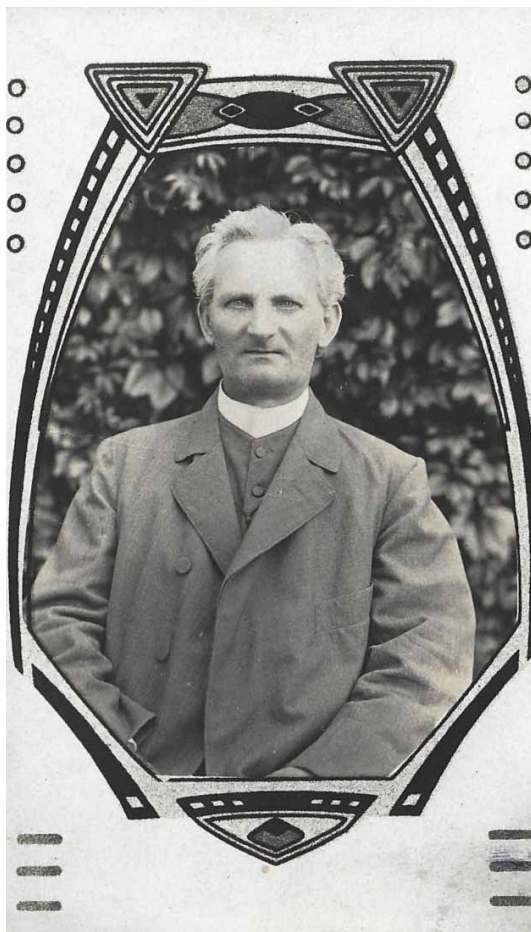
PHDR. DANIEL HUSÁRIK

Druhá časť seriálu o písomnej pozostalosti autorských básní významného kysuckého básnika Andreja Majera – Dlhomíra Poľského, predstavuje ďalšie tri skupiny zbierkových predmetov uchovávaných v otvorenom depozitári Kysuckého múzea v Krásne nad Kysou, a to: 5. Zbierka nedatovaných rukopisov básní; 6. Zbierka rukopisov básní od roku 1920 a 7. Publikované básne – výstrižky z novín. Majerove básne, najmä tie po roku

1920 nie sú len zrkadlom autorových nálad a dojmov, ale vo veľkej miere sa v nich odrážajú pocity národa – ľudu objavujúceho alebo hľadajúceho životný priestor v novom štáte. Básnik ostal až do konca života „verný“ klasickej forme básne s pozoruhodným rytmom a zvláštnym rýmom. Aj vďaka práci múzejníkov Kysuckého múzea ostávajú plody básnickej žatvy Dlhomíra Poľského zachované pre ďalšie generácie.

Skupina č. 5 – nedatované H 07203

Do skupiny bola zaradená rukopisná pozostalosť Andreja Majera – Dlhomíra Poľského, ktorej chýba datovanie, v zmysle autorského záznamu o mieste a dátume vzniku diela. Ide o súbor nedatovaných fragmentov básní, z ktorých sa zachovala len istá časť. Trinásť jednotlivín napísaných v maďarskom jazyku na kúskoch papiera rôznej veľkosti, s veľkou pravdepodobnosťou možno označiť za počiatočnú tvorbu básnika. Dá sa tak usudzovať aj na základe papiera ako nosiča informácií, keďže sa na ňom nachádzajú prevažne útržky maďarskej tlače. V štyroch prípadoch ide o fragmenty tlače realizovanej v nemeckom jazyku. V jednom prípade ide o útržok v slovenčine písaných intencií za zosnulých (báseň mohla vzniknúť v Lysej, Orlovom al. Dlhom Poli) a v jednom prípade o fragment listu písaného v slovenskom jazyku. Na základe komparatívnej analýzy vyvodzujeme záver, že takmer všetky básne vznikli po roku 1920. Výnimkou je len fragment *Vanoch* – báseň vznikla 27. 10. 1917, v tlači bola publikovaná v roku 1925, fragment básne *Apostata* – vznikla 21. 4. 1918 a fragment básne *Bodlivá bolesť* (premenovaná na *Bdivá bolesť*) – vznikla 21. 4. 1917, publikovaná v tlači bola v roku 1920. Básne *Bárdy*, *Vanoch*, *Apostata* a *Biela noc* boli edične včlenené do tretieho zväzku *Spisov básnických DP*, cyklu *Z ríše epiky*. Do zväzku štyri, cyklu *Na harfe Dávidovej* patrí báseň *Bdivá bolesť* a do cyklu *Požiar sveta* báseň *Sláva vám*. Desiat básní je súčasťou piateho zväzku *Spisov básnických DP*, cyklu *V zábresku slobody*. Najcennejšiu dokumentačnú hodnotu má báseň *Slávnosť Slovenska*, v ktorej autor venuje pozornosť vysviacke prvých troch slovenských biskupov. Vysviacka sa konala 13. februára

Andrej Majer (Zdroj: Kysucké múzeum)

1921 v Nitre. Za nitrianskeho biskupa bol vysvätený Karol Kmeťko, za banskobystrického Marian Blaha a za spišského Ján Vojtaššák. Majerova báseň bola publikovaná aj v pamätnici, ktorá vyšla po tejto slávnostnej príležitosti. Pozitívnu reakciou na obnovenie Matice slovenskej bola rovnomenná báseň *Matica slovenská*. Viaceré básne Dlhomíra Poľského zhudobnil Mikuláš Schneider-Trnavský. Výrazne hymnický charakter majú skladby *Hymna* a *Tatriansky orol*. Krásnu báseň s názvom *Strieborné jubileum* venoval nitrianskemu biskupovi Dr. Karolovi Kmeťkovi, ktorý oslavoval dvadsaťpäť rokov od kňazskej vysviacky. Okrem enumeratívneho výpočtu záslužných činov kňaza sú vo veršoch uvedené taktiež čriepky z bývalých pôsobísk

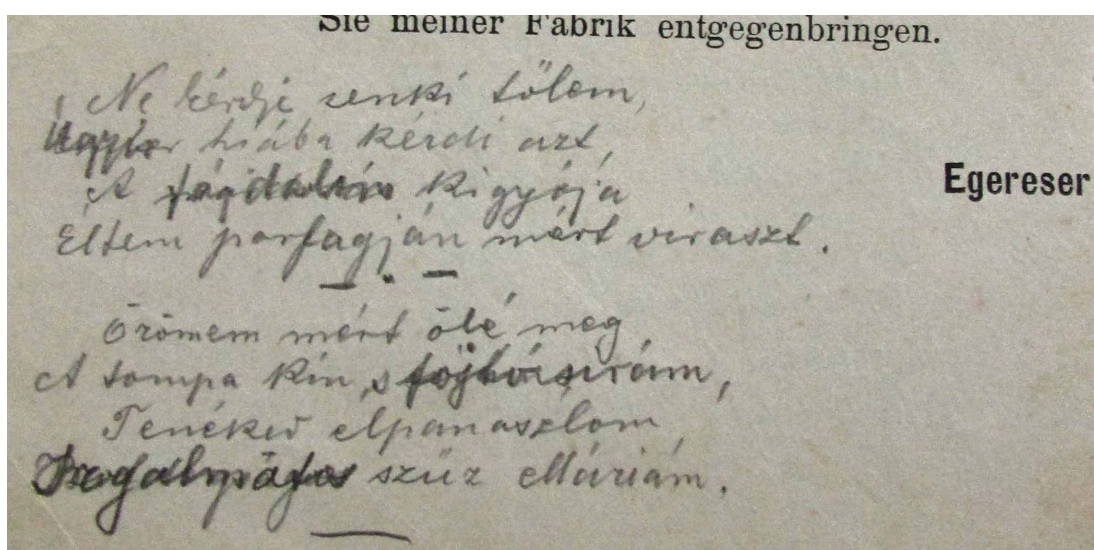
Báseň *Na Tri krále* A. Majer napísal na zadnú stranu tohto kalendára (Zdroj: Kysucké múzeum)

pána biskupa: „*Objala Ťa snúbnica, Bošňákova Žofka, ľúboštnička Ježiša, milovníčka biedy; / v kaplnke čo Tepličky blaženo si horká, / Teplička, tá pyšná je, / poznals' túžby jej, taje.*“ Fragment básne *Žilinské zvony* vypovedá o slávnosti posviacky nových zvonov pre Farský kostol Najsvätejšej Trojice v Žiline. O tom, že báseň má svoju logickú vnútornú štruktúru, svedčí i fakt, že na druhej strane rukopisného fragmentu je umiestnený rukopisný excerpt o najstaršej histórii žilinských zvonov. Podľa dokumentu, prvá zmienka o nich pochádza už z roku 1290. Básne a ich fragmenty: *Pricelová Irén, Poznám šumné dievča. Irena Pricelová, Vladimír, Milko Pankráč* a dva neidentifikované fragmenty nie sú súčasťou zväzkov *Spisov básnických Dlhomíra Polského*.

Skupina č. 6 – po roku 1920 H 07204

Súčasťou tohto okruhu zbierky sú len tri datované básne, a to: *V zime*, s datovaním 17. 11. 1922, *Novoročná*, ktorá bola premenovaná na *Žiacka* s datovaním 18. 11. 1922 a fragment básne *Mikuláš Blatnický*, ktorá vznikla 23. januára 1931 v K. N. [Kysucké Nové Mesto]. Formálnou zaujímavosťou prvých dvoch básní je, že autor ich napísal na voľnú stranu staršieho hárku papiera s fragmentom básne *Zabijačka*, datovaná 3. októbra 1915 a s fragmentom básne *Máje*, datovaná 22. 9. 1915. Edične boli zaradené do piateho zväzku *Spisov básnických DP*, cyklu *V zábresku slobody*. Fragменты básne *Mikuláš Blatnický* sú napísané na dvoch poštových obálkach, pričom strofy sú umiestnené horizontálne aj vertikálne v orientácii smerom na hrany obálky. Z obálok vieme vyčítať i to, že ich príjemcom bol dôstojný pán Andrej (Ondrej) Majer a odosielateľom bol Spolok Sv. Vojtecha v Trnave, od ktorého si príjemca objednal tlač *Katolícke kázne*. Datovanie diela vyvracia dlho preferované tvrdenie, že po odchode do Horného Vadičova prestal Majer tvoriť, a že v posledných rokoch života sa básnicky odmlčal úplne. Báseň nie je súčasťou zväzkov *Spisov básnických DP*.

Skupina č. 7 – publikované básne – výstrižky z novín H 07205 V tomto prípade ide o päť jednotlivín – výstrižkov. Báseň *Budal* je

Fragment nedatovanej básne (Zdroj: Kysucké múzeum)

Publikovaná báseň Sváko Vinco (Zdroj: Kysucké múzeum)

napísaná v maďarskom jazyku. Miesto jej publikovania zatiaľ nie je známe. Pod básňou je rukopisný prípis 1914. júl. 30. Druhý po maďarsky písaný fragment básne bol publikovaný v novinách *Felvideki hírlap*. Názov nie je známy, zachovala sa iba časť so signovaním Májer Endre na konci básne. Dosiaľ nie

je známy ani zdroj publikovania básne *Slovenskí apoštoli*, ktorej časť je vytlačaná na stranách 37 a 38. Báseň *Sváko Vinco* bola uverejnená v *Ludových novinách* 1903, číslo 29 v rubrike Zábavné čítanie. Krátka báseň *V hore* bola podľa rukopisného prípisu publikovaná v Kalendári „Slovák“ 1926.

Josef Lada (Zbierka
Kysuckého múzea)

Umelecké pohľadnice v zbierkach Kysuckého múzea

MGR. ANDREA PARÁČOVÁ

V roku 1870 poslal oldenburský kníhkupec a tlačiar August Schwartz svojim svokrovcom korešpondenčný lístok, ktorý prizdobil obrázkom vojaka pri kanóne (bolo to v časoch prusko-francúzskej vojny). Obrázok vytlačil na adresnú stranu lístka, priamo oproti poštovej známke. Schwartz vydal tiež sériu 25 kusov pohľadníc rôznych miest a priznáva sa mu prvenstvo v pohľadnicovej tvorbe. Vývoj však bol zložitejší.

Už predtým, na konci 18. a začiatkom 19. storočia, bolo v móde posilať na menších lístkoch grafiku, zachytávajúcu architektúru či výjavy zo života ľudí v uliciach a námes-

tiach, ktoré však plnili skôr úlohu suvenírov. Boli posielané v obáľkach poslom, alebo predávané osobne. V prvej polovici 19. storočia niektorí podnikatelia šírili tzv. gratulačné lístky, ktoré tiež môžeme považovať za predchodcov pohľadníc, ale nebolo možné ich posilať poštou. Skutočná pohľadnica vznikla postupným vývojom a pretváraním korešpondenčného lístka, ktorý bol zavedený do predaja a poštového prevozu v rámci Rakúsko-Uhorska v roku 1869. Lístok bol žltej farby o rozmeroch 120x88 mm, na lícnej strane bola priamo natlačená známka v hodnote 2 grajciarov, spolu so štátnym znakom

a nápisom Correspondenz- Karte. Verejnou bol korešpondenčný lístok prijatý veľmi pozitívne a len za prvé tri mesiace ich bolo na rakúsko-uhorských poštách predaných takmer 3 milióny kusov. V nasledujúcich rokoch ich predaj dosiahol viac ako 1 miliardu a rozšíril sa aj do ostatných zemí. Postupne sa na ne začali tlačiť reklamy, kresby atď. Podmienky pre vznik pohľadníc vrcholili v roku 1872, keď bolo zrušené nariadenie, že súkromné osoby nemôžu tlačiť korešpondenčné lístky. Zlatý vek pohľadnicovej tvorby nastal po roku 1896. Na prelomu storočí sa pohľadnica stala najrozšírenejšou listovou zásielkou všetkých pôšt. Využívala sa najmä v tých oblastiach, kde sa úradný korešpondenčný lístok nehodil – v milostnej korešpondencii, ku gratuláciám a vzájomným blahoprianiam, k pozdravom z návštev a ciest...

Kysucké múzeum spravuje zbierku cca 1000 kusov takýchto „žánrových“ pohľadníc – teda pozdravy k meninám, narodeninám, Veľkej noci, Vianociam, Novému roku i pohľadnice s umeleckými dielami. Veľká časť zbierky, predstavujúca asi 400 kusov, pochádza od kysuckého zberateľa a obchodníka so starožitnosťami pána Karola Masnicu. Zberateľský odbor, ktorý sa venuje zbieraniu pohľadníc, ich štúdiu, využitiu, usporiadaniu a prezentácii sa nazýva filokartia.

Pohľadnice s umeleckými dielami sú také, ktoré zobrazujú originály alebo transponované reprodukcie všetkých foriem umeleckej tvorby. Ide o maľby, grafiky, ilustrácie, sochy, sklárske, keramické a porcelánové predmety, ďalej kovotepectvo, rezbárstvo i rytectvo a architektúra, fotografická, filmová a televízna tvorba, hudobná a dramatická tvorba, ľudová tvorivosť a produkty inej ľudskej tvorivosti. Medzi takéto pohľadnice patria i tie, ktoré

znázorňujú samotných umelcov, či proces tvorby umeleckého diela.

Umelecké pohľadnice zo zbierok múzea boli v dňoch 21. 1. – 5. 5. 2024 prezentované na výstave „Umenie na pohľadniciach“ v priestoroch Kaštieľa Radoľa. Na výstave bolo predstavených takmer 280 kusov pohľadníc. Rozdeliť by sa mohli podľa prevažujúcich autorov a tém nasledovne:

V múzejných zbierkach sa nachádza kolekcia pohľadníc s akvareľmi a notami ľudových piesní od Martina Benku „Slovaka popolkanto“ (esperanto), série pohľadníc s kresbami českých autorov Josefa Mánesa, Mikoláša Aleša či K. Janíčka. Zaujímavé sú pohľadnice s reprodukciami malieb renesančných autorov, ktoré uchováva galéria Uffizi vo Florencii. Nechýba medzi nimi „Zrodenie Venúše“, „Judita“ a „Jar“ od Botticelliho, „Zvestovanie“ a „Svätá rodina“ od Leonarda, práce od Rafaela, Lorenza de Credi, Sassoferrata a iných. Pomerne bohatá je aj zbierka pohľadníc Josefa Ladu.

Veľkú skupinu takýchto pohľadníc predstavujú portréty žien rôzneho veku a rozličného spoločenského postavenia (H. Wollner: Čas plynie, W. A. Roessler: Sladké starosti, Jos. Ženíšek: Kvetinový pozdrav, N. Sichel: Deborah, J. Q. Adams: Portét, R. Auer: Otázka, E. Blaac: Neapolská rybárka, J. F. Engel: Zlatá mladosť, Max: Snívanie, Worbring: Orchidea, Barthelmes: Jarná pieseň, J. Cardona: Predavačka pomarančov, H. Volkmer: Zasnená, Innocent: Brigita, C. L. Voss: V parku, W. v. Czachorski: Klenoty, K. Schuster: Čas ruží, T. Axentowicz: Nebeský džbán, Ligner: Opuštená, Jos. Ženíšek: Žiarlivá...)

Medzi ďalšie témy patrí krajina – či už príroda s krajinkami alebo vidieckymi chalúpkami bez ľudí – napr. V. Andres: Chalupa

v Třebšíne, O. Blažíček: Skorá jar v Rožné, C. Bouda: Jar, C. Jelínek: Česká chalupa, J. Votruba: Choč, A. Struhár (Alej).

Ďalej sú tu sakrálne motívy, maľby kvetov a kvetinových zátiší, portréty milencov a párov (Richemont: Sen, E. Deully: S Bohom!, H. Daudin: Idyla z Pompejí, R. Wierer: Bozk, M. Schaafer: Tajná láska, H. Konochl: Idyla, B. Zlámal: Dôverná otázka) a tiež portréty detí a ľudí z rôznych spoločenských vrstiev (M. Wilberg: Starý ročník, Ed. Grützner: Dobrá kvapka, O. Matoušek: Čs. kavalerista, S. Koninck: Pustovník, M. Schalek: Umelec doma, H. Kaulbach: Maškrtka, J. Čermák: Lazaroni)

Niekoľko pohľadníc predstavuje maľby miest (D. Černý: Buchlovice, Kaucký: Jindřichův Hradec, K. Holan: Pražská zima, Brno pred sto rokmi, ...), ďalšou skupinou sú pohľadnice s motívmi šľachtického a meštianskeho prostredia (Th. De Kayser: Holandská rodina, H. J. Scholten: Návšteva, W. v. Kolb: Koniec, C. Makowsky: Výber nevesty, Lefler: Nevestin sen, Her. Graf-Weimar: Školská práca, A.M. Wirth: Charita, Maissonier: Odpočinok pred hostincom). Niekoľko kusov tvoria motívy ľudu z vidieka (J. Augusta: V nedeľu pred kostolom).

Častými stvárňovanými motívmi sú historické, príp. biblické motívy (Ch. Wilada: Rebekka, Irminger: Mučenica, R.H. Schlindenbuch: Bitka pri Lipanoch, Mučeníci kutnohorskí, V. Černý: Žižka nad Prahou r. 1424, V. Černý: Knieža Oldřich sa stretáva so sv. Prokopom, J. Mathauser: K.H. Borovský sa lúči s rodinou, V. Brežík: Mistr Jan Hus pred koncilom kostnickým, G. Lairese: Antonius a Kleopatra,, Svoboda: Cisár Jozef II. udeľuje almužnu, L. Mitschek: Mozart pred dvorom

cisárovnej Márie Terézie, J.ryt. Skramlík: Cisárovna Mária Terézia, cisár František a kancelér Kounic roku 1756).

Do tejto kolekcie sú zaradené aj fotografie sochárskych diel, plastík a pod.

Väčšina pohľadníc bola vydaná v ČSR a ČSSR, mnoho ich je však zo zahraničných vydavateľstiev. Napr. práve nemecké vydavateľstvo Stengel&Co GmbH Drážďany spôsobilo masívny prienik výtvarného umenia do produkcie pohľadníc na začiatku 20. storočia (zo zahraničných vydavateľstiev sú napr. zastúpené F. A. Ackermann 's Kunstverlag München, Arthur Rehn&Co. Berlín, Verlag Julius Bard Berlin, Rotophot Budapešť, Viedeň, Krakov, ale i Barcelona, Neapol, Štokholm...). Z našich vydavateľov ide najmä o vydavateľstvá J. Plichta Praha, ďalej tu máme pohľadnice od Pressfoto Praha, Orbis, Panoráma, B. Kočí Praha, J. Hladký Praha, E. Štolc Karlín, Domovina zahr. krajanů, Tvar, F.J. Jedlička Praha, Minerva, Odeon, Václav Krátkoruký Královské Vinohrady, R. Prohmberg Olomouc...

Niektoré pohľadnice boli vydané v rámci sérií – napr. Wiener Künstler Grüsse, České lidové stavby, Galerie českých mistrů, Deutsche Meister Sammlung, Česká historie v obrazech, Moderne Meister, Galerie München Meister, a pod.

Zbierku umeleckých pohľadníc v našom múzeu možno datovať od začiatku do deväťdesiatych rokov 20. storočia – medzi novšie patria najmä opätovné vydania J. Ladu. Najstaršou pohľadnicou je pohľadnica „Broskyne“, datovaná rokom 1907, adresovaná k dnešnému Lvovu. Ďalšie – dve kytice, portrét krojovanej ženy od K.V. Mutticha a „Posledné rozlúčenie“ od T. Korpala pochádzajú z roku 1913.

Zbierky a ich ochrana

Medzi týmto vyniká aj pre región Kysúc špecifická pohľadnica s reprodukciou malby Philipa Panzera „Môj chlapec.“ Adresná strana má rukopisný text v maďarskom jazyku, určená je Alexandrovi Vnukovi do Kysuckého Nového Mesta v Trenčianskej stolici. Napísal ju významný kysucký dejateľ Valér Vnuk. Pečiatka C. a K. Námornej pošty v Pule má datovanie 8. V. 1916.

Valér Vnuk, ktorý bojoval v prvej svetovej vojne ako 22 ročný, vo svojom krátkom pozdrave z bojiska písal zrejme svojmu mladšiemu príbuznému, že hoci je unavený, prinútil sa k napísaniu. O sebe sa takmer nezmieňuje, zaujíma sa, ako ide Alexandrovi učenie, ako pokračuje v štúdiu nemeckého jazyka, napomína ho, nech je usilovný ako dosiaľ a povzbudzuje ho k čítaniu kníh.

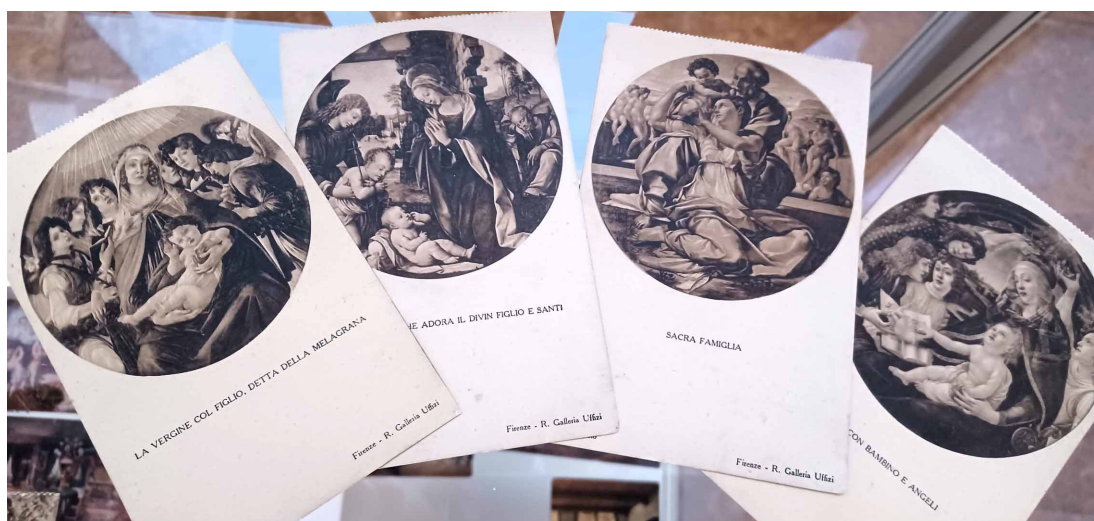
Valér Vnuk bol synovcom Andreja Majera. Po absolvovaní gymnázia v Žiline študoval strojnú inžinierstvo. Po návrate z bojísk prvej svetovej vojny sa stal veliteľom Národnej gardy. Pokračoval v štúdiu v Prahe, to však nedokončil. Po prechodnom zamestnaní v Kysuckom Novom Meste bol v roku 1926 prijatý do služieb Spolku sv. Vojtecha v Trnave, v rokoch 1935 – 1950 bol jeho tajomníkom. O rok neskôr šiel do dôchodku. Zomrel v Trnave, kde je aj pochovaný. V Kysuckom Novom Meste sa angažoval na poli katolíckej kultúry a tlače. Je tiež autorom učebníc *Prírodospyt pre ľudové školy* a *Rozhovory s prírodou*. Prekladal tiež z nemčiny a maďarčiny.

Literatúra

KOLEKTIV AUTORŮ: *Sbíráme pohlednice*. Dostupné na <https://docplayer.cz/4980674-Www-antikvariat-tabor-cz-sbirame-pohlednice.html>

Malá škola filokartie. <https://www.postoveznamky.sk/pohladnice>.

BREZÁNY, Štefan: *Dejateľia Kysúc v kultúre, umení a vede*. Martin: Osveta, 1973, s. 184.

Renesančné diela na pohľadniciach v zbierkach Kysuckého múzea

Pohľadnice Martin Benka „Slovaka polkanto“ v zbierkach Kysuckého múzea

Zbierky a ich ochrana

Motívy milencov a portréty žien, Kysucké múzeum (Zbierka Kysuckého múzea)

J. Cardona: Predavačka pomarančov (Zdroj: Kysucké múzeum)

Zbierky a ich ochrana

Josef Lada v našich zbierkach

Vybudovanie otvoreného
depozitára patrí
k najvýznamnejším investí-
ciám KM v roku 2023
(Foto: Petra Ondrová)

Aký bol rok 2023 v Kysuckom múzeu?

MGR. HELENA KOTVASOVÁ

Rok 2023 bol pre Kysucké múzeum rokom plodným a tvorivým. Vďaka realizácii projektu Modernizácia Vlastivedného múzea v Krásne nad Kysucou cez program IROP, výzvu React-Eú, sa podarilo zmodernizovať viacero depozitárnych priestorov v celkovej sume 210 000 €. V prvom rade došlo k vybudovaniu samotného otvoreného depozitára s jednopodlažnou policovou galériou, ktorý v sebe spája ochranú aj výstavnú funkciu. Okrem toho bol komplexne zmodernizo-

vaný etnografický depozitár sakrálií, zvykoslivia a umenia a do depozitára textilu pribudol systém na navinovanie roliek s veľko-rozmerným textilom (koberce, šatky a podobne). Súčasťou projektu boli aj moderné interaktívne smart prvky ako zavedenie virtuálnej a rozšírenej reality do expozície Kysucká odysea, čo sa podarilo vďaka úspešnej spolupráce so Žilinskou univerzitou a súkromným sektorom. Cez predmetný projekt došlo aj k jeho debarierizácii zakúpením pá-

Novinky

sového schodolezu a k zvýšeniu hygienických štandardov múzea obstaraním automatických dávkovačov dezinfekcie a mobilného germicídneho žiariča slúžiacich ako ochrana pred šírením ochorenia COVID 19.

Z vlastných prostriedkov bola položená nová liata polyuretánová podlaha v sume 10897,15 €, osadené boli nové protipožiarne dvere v hodnote 2880,74 €, vymenená časť elektroinštalácie za 3144 €, osadené boli okná v kancelárii v sume 1264,28 €, na okná boli inštalované UV fólie a všetky priestory prešli splynovaním. Zakúpené boli odvlhčovače do depozitára, naparovací generátor, žehlička a tepovač pre textilné zbierky. Doplnené boli aj zásoby konzervátorských prostriedkov na čistenie zbierkových predmetov (prášky, farby, oleje).

V sledovanom období roku 2023 došlo aj k riešeniu revitalizácie Historickej lesnej úvraťovej železnice (HLÚŽ), nakoľko bol v prvej výzve na kultúru programu Interreg SK CZ 2021-2027 podaný veľký investičný projekt s názvom Úzkokoľajka – koľaje nás spájajú. Jeho cieľom je v súčinnosti so stabilným cezhraničným partnerom Osoblažskou úzkorozchodnou dráhou, o.p.s. zlepšiť stav a atraktivnosť nielen tejto unikátnej lesnej železnice sériou investičných aktivít. Ďalšou konkrétnou snahou zlepšiť technický stav vzácneho úvraťového úseku bolo podanie domáceho grantu (názov projektu: Obnova úvraťového systému Historickej lesnej úvraťovej železnice v úvratí č. 2 úsek č.1 v km 4,400 – 4,274 a v úseku č. 2 v km 4,235 – 4,153) cez Ministerstvo kultúry SR v programe 1.5 Komplexná obnova NKP, v rámci ktorého plánujeme obnoviť dva vybrané úseky na druhej úvratí.

Z vlastných prostriedkov sa priebežne počas celého roka 2023 riešila výmena podvalov, štrkovanie (napríklad oprava úseku 3,2-4 km, nová výhybka, oprava trate od km 3,2 po 3,3 smerovanie geometrickej polohy, podbitie trate od Stanice Skanzen po km 3,20 predĺžila sa zjazdnosť trate o 50 m), oprava rušňov (napr. poškodenie DH 120, ktorá prešla nanovo revíziou) a vozňov, vybavovali sa technické povolenia na Ministerstve dopravy SR na prevádzku (zaslané boli protokoly do VVÚŽ na vydanie Technických preukazov na DH 120-060; DH 120-044 a vozňov KM34, KM35). Vyškolení boli noví rušňovodči. Vďaka investíciám do obnovy úvratí z vlastných zdrojov došlo v roku 2023 k spusteniu prevádzky na úvrate. Vyrobené boli nové terče na výhybky, písače a sklonovníky na HLÚŽ, zakúpila sa snežná fréza v sume 10950€ na spustenie zimnej prevádzky, pokosová píla a ťahovačky pre pracovníkov údržby kysuckého skanzenu. Veľkú investíciu predstavovalo aj sprevádzkovanie a technické povolenie na jazdu pre osobný vozeň oravského kopesorátu z roku 1916 (vozeň Győr) v sume 12650 €. Zakúpili sa podvaly, klince v hodnote cca 34 000 €, vysúťažila sa oprava výhybky v stanici Chmúra v sume 17850 €, oprava mosta v Stanici Skanzen činilia 2130 €, upravilo sa štrkové lôžko... Zrealizované bolo paženie brehu okolo trate nad Klubinským mlynom a došlo k oprave oblúka pod Hruškuliakom.

Múzeum kysuckej dediny vo Vychylovke po predchádzajúcich investíciách v minulých troch rokoch sa nachádza v primeranom technickom stave, a z hľadiska údržby a prevencie sa zrealizoval ochranný náter šindľovej strechy Domu lesných robotníkov, Domu

Hruškuliak, na Kolenovom a Šulavovom cholvárku.. Vymenený bol zhnitý trám na objekte strážnice.

V súvislosti s plánom dobudovania Bisahovho dvora bol v súčinnosti s projektovým partnerom obcou Nová Bystrica a Múzeom Novojičínska vypracovaný projektový zámer na jeho obnovu, ktorý prešiel v rámci 1. kola odborného hodnotenia na VÚC a bude predmetom podania novej žiadosti o nenávratný finančný príspevok v roku 2024 v 2. výzve na kultúru programu Interreg SK-CZ. Súčasťou bude nielen obnova objektu ľudovej architektúry – repliky Bisahovho dvora, ale aj riešenie statickej dopravy vybudovaním parkoviska a digitalizačného pracoviska.

V roku 2023 sa pokračovalo v pláne revitalizácie Kaštieľa Radoľa, na ktorého čiastkovú rekonštrukciu bola vyhlásená malá dvoj etapová architektonicko-výtvarná súťaž návrhov, overená Slovenskou komorou architektov a podporená z verejných zdrojov Fondom na podporu umenia. Víťazom súťažného návrhu sa stalo architektonické štúdio Brut, s ktorým budeme riešiť nadväzujúcu zákazku. Súbežne s touto vyhlásenou súťažou múzeum oslovilo do cezhraničnej spolupráce štatutárne mesto Slezská Ostrava, ktoré plánuje zrevitalizovať kultúrnu pamiatku – Slezskoostravskú radnicu. Na základe tejto novej spolupráce sme podali projektový zámer, ktorý bol schválený v 1. kole hodnotenia a bol spustený proces prípravy verejného obstarávania na komplexnú obnovu NKP Kaštieľ Radoľa.

Rok 2023 bol teda z hľadiska investícií kľúčový najmä čo sa týka nadväzovania cezhraničných partnerstiev a prípravy veľkých

investičných projektov, ako aj dokončenia stredne veľkého projektu IROP.

Z múzejného hľadiska si múzeum plní aj svoju hlavnú náplň práce, a to získavanie, odborné spracovanie, uloženie a preznetáciu zbierkového fondu. Veľkou investíciou je projektová akvizícia z Fondu na podporu umenia v celkovej hodnote 16 500 € – ide o súbor 188 kusov hasičských prilieb zo súkromnej zbierky pána Jozefa Malíka. V roku 2023 sa podarilo rozšíriť aj knižničný fond špecializovanej múzejnej knižnice o nové prírastky vďaka dotácii z FPU vo výške 1300 €. Odborní pracovníci pokračovali vo vedecko-výskumnej činnosti, vydané boli publikácie: kolektívna monografia Palárik, Slovenské lesné železnice, Zborník Kysuckého múzea, vyšli dve čísla elektronického populárno-vedeckého čaopisu Kysucký múzejník. Sprístupnené boli početné výstavy – spolu 44 výstav, z vlastných zbierok 12. Napríklad výstava Ján Palárik bola súčasťou 55. ročníka Palárikovej Rakovej, organizovanej Kysuckým kultúrnym strediskom v Čadci. V spolupráci s Organizáciou cestovného ruchu Kysuce sa múzeum podieľalo na príprave nových turistických pečiatok. V kooperácii s obcou Nová Bystrica a finančnými partnermi bolo pripravené a zrealizované športovo-kultúrne podujatie, 2. ročník Vychylovskej osmičky „Beh od stanice po stanicu“. Väčší dôraz sa kládol aj na marketing a manažment. Výsledkom týchto aktivít bolo mierne zvýšenie návštevnosti oproti roku 2022.

V sídelnej budove Kysuckého múzea na Moyzesovej ulici prebehla investícia z vlastných zdrojov, a to výmena drevených okien na strane od rieky Kysuca v sume 10 712,53 €.

Novinky

V súvislosti so zlepšením energetickej hospodárnosti budovy bol vypracovaný certifikovaný energetický audit a v súčinnosti so zriaďovateľom bol vypracovaný projektový zámer, ktorý rieši najzávažnejšie problémy historic-

kej secesnej budovy: sanáciu a vlhkosť, výmenu okien, dverí, nekontaktné zateplenie fasády, podkrovia, nový priestor recepcie - miesta prvého kontaktu, nové vykurovanie, elektroinštalácie, osvetlenie a podobne.

*Vizualizácia návrhu
novej stálej expozície
v Kaštieli Radol'a:
Cesta dejinami od
vítazného ateliéru
STUDIO BRUT*

Kaštiel' Radol'a pozná víťaza malej súťaže návrhov

MGR. TOMÁŠ ADAMČÍK, PHD.

Kysucké múzeum vďaka dotácii z Fondu na podporu umenia v roku 2023 začalo pripravovať malú dvoj etapovú architektonicko-výtvarnú súťaž návrhov, ktorej cieľom bolo nájsť novú podobu stálej expozície s názvom Cesta dejinami a zároveň efektívne využiť potenciál nedostatočne využívaných priestorov

kaštiel'a a esteticky zjednotiť a sceliť navrhované priestory. Na začiatku plánovanej súťaže stála snaha odborných pracovníkov Andrey Paráčovej a Daniela Husárika inovovať expozície Kaštiel'a Radol'a a posunúť sa do éry 21. storočia. Tí pripravili aj libreto novej stálej expozície, ktorej ideový námet vy-

Novinky

Vizualizácia návrhu novej stálej expozície v Kaštieli Radoľa: Cesta dejinami od víťazného ateliéru STUDIO BRUT

chádza z ich dlhoročného výskumu a venuje sa primárne histórii kaštieľa, rodom Suňogovcov a Čákiovcov, histórii Kysuckého Nového Mesta a významným kňazským osobnostiam dolných Kysúc (Ján Lottner, Andrej Majer, Valér Vnuk).

Kysuckí múzejníci využili predchádzajúce skúsenosti s realizáciou malej súťaže návrhov na expozíciu Dejiny Čadce a okolia a pripravili súťažné podklady pre vyhlásenie novej súťaže. Bola zostavená odborná porota zložená z nezávislých expertov – architektov a dizajnérov (predseda Mgr. art. Aleš Šedivec, doc. akad. mal. Pavel Choma, Mgr. art. Peter Liška), ako aj z závislých členov – pracovníkov múzea (Mgr. Andrea Paráčová, PhDr. Daniel Husárik). Náhradníkmi poroty bola architektka Msc(Arch). Katarína Labáthová a reštaurátorka a výtvarníčka Kysuckého múzea, Mgr. Martina Krkošková. Úvodné zasadnutie členov poroty sa uskutočnilo online dňa 22. septembra 2023, na ktorom sa diskutovalo o súťažnom zadani a podmienkach malej súťaže, ktoré boli následne overené Slovenskou komorou architektov dňa 30. 10.

2023 pod číslom KA-891/2023. Kysucké múzeum pristúpilo k overovaniu podmienok, pretože to považuje za zvýšenie kredibility celej súťaže, čo sa napokon potvrdilo aj počtom prihlásených uchádzačov v prvom kole. Celkovo sa do prvej etapy zapojilo deväť účastníkov, ktorí predložili svoje referencie a portfóliá, v ktorých deklarovali svoju schopnosť riešiť súťažné zadanie.

Medzi prihlásenými účastníkmi, ktorí splnili podmienky účasti, boli nasledujúci architekti a dizajnéri:

1. KILO / HONČ, s.r.o
2. StankaHollo, s.r.o.
3. Jakub Tóth
4. D & D STUDIO s.r.o.
5. Ing. arch. Jan Doubek
6. ateliér ditta s.r.o.
7. PRE-UM s. r. o.
8. Ing. Peter Šajgalík
9. Ing. arch. Juraj Izrael

Z nich napokon odborná porota počas 1. hodnotiaceho zasadnutia dňa 15. decembra 2023 vybrala troch postupujúcich účastníkov do 2. hodnotiaceho kola:

- Architektonické štúdio KiloHonč, s.r.o.,
- Studio Brut – Ing. arch. Juraj Izrael a Ing. arch. Simona Fischerová,
- Mgr. Art. Jakub Tóth.

Tí spracovali svoju víziu návrhu novej stálej expozície pre Kaštieľ Radoľa Cesta dejinami do podoby súťažného layoutu, ktorý dňa 23. februára 2024 fyzicky odprezentovali počas 2. hodnotiaceho zasadnutia odbornej poroty priamo v priestoroch renesančnej pamiatky. Porotcovia kriticky vyhodnocovali predstavené súťažné návrhy, ich nosnú myšlienku, ako aj klady a zápory. Počas prezentácie návrhov bola prítomná aj pamiatkarka Ing. Mariana Lehutová z Krajského pamiatkového úradu Žilina, ktorá ako prizvaná expertka poroty sa vyjadrovala k návrhom z hľadiska pamiatkovej ochrany národnej kultúrnej pamiatky. Porotcovia vybrali návrh, ktorý najlepšie spĺňal zadanie. Po odbornej diskusii členovia poroty stanovili výsledné poradie jednotlivých súťažných návrhov:

1. Studio Brut - Ing. arch. Juraj Izrael a Ing. arch. Simona Fischerová
2. Kilo Honč s.r.o.
3. Mgr. Art. Jakub Tóth

Odborná porota sa zhodla, že súťažný návrh Ing. arch. Juraja Izraela a Ing. arch. Simony Fischerovej zo Studia Brut najlepšie splnil hodnotiace kritérium na výber víťazného návrhu expozície Kaštieľ Radoľa Cesta dejinami.

vyjadrenie poroty

1. Obchodné meno: Ing. arch. Juraj Izrael, Soblahov 431, 913 38 Soblahov (Studio Brut)
 Autori: Ing. arch. Juraj Izrael, Ing. arch. Simona Fischerová

Komentár poroty

Súťažný návrh najviac vychádzal z libreta a zadania. Predstavil zjednocujúci koncept výstavných priestorov kaštieľa prostredníctvom harmonizácie farieb, materiálov a novou vrstvou výstavnej steny a účelového fundusu, ktorý rieši okrem textovej časti expozície aj bezpečnosť zbierkových predmetov. Porota oceňuje snahu autorov sprístupniť kaštieľ zdravotne znevýhodneným návštevníkom prostredníctvom popisov v Braillovom písme a využitím tabletov s interaktívnym obsahom a návrhom VR prehliadky kaštieľa. Návrh výrazne pracuje aj so samotným systémom osvetlenia priestorov a prvkov, ktoré však v prípade osvetlenia typu laser blade treba konzultovať s pamiatkovým úradom, ako aj nevhodnú sadrovú úpravu omietok a pokládku terazzo dlažby. Pri návrhu mobiliáru – stolov v hale na poschodí porota oceňuje jeho variabilnosť a možnosť flexibilného rozloženia na menšie celky. Z hľadiska návštevníckeho režimu a spôsobu interpretácie obsahu expozície je návrh z dlhodobého hľadiska vyvážený, koncepcne najprepracovanejší i finančne zrealizovateľný po následnom dopracovaní výhrad.

K výhradám patrilo

- dopracovať interaktívne prvky (VR, hry pre deti....)
- namiesto využitia tabletov len pre zdravotne znevýhodnených použiť ich aj na interaktívne hry pre deti,
- zapracovanie jestvujúcich haptických platní pre nevidiacich a QR kódov pre nepočujúcich do návrhu expozície,
- zapracovať ochranu a neodcudziteľnosť zbierkových predmetov,
- zapracovať pripomienky KPÚ: podlaha, omietky, farba okien a dverí, osvetlenie.

Novinky

2. Obchodné meno: Kilo Honč s.r.o., Šalviová 878/40, 821 01 Bratislava Autori: Mgr. art. Richard Kilo, Ing. arch. Matej Honč

Komentár poroty

Porota ocenila najmä originalnosť myšlienky recyklácie a regenerácie materiálu z Kaštieľa Radoľa, ktorý by sa mohol využiť na adaptívny výstavný fundus. Na jednej strane táto nosná myšlienka charakteristická silným ekologickým poňatím môže predstavovať najväčšiu slabinu v prípade realizačnej fázy. Takýto typ výstavných podstavcov je vhodnejší skôr do galérie na vystavenie väčších a výraznejších solitérov, prípadne sôch, než na prezentáciu zbierkových predmetov dennej potreby, ktoré akoby zanikajú v priestore, ktorému dominuje architektonická „krajina podstáv“. Tá vytvára určitú bariéru sťažujúcu plynulý pohyb po prehliadkovej trase čo je komplikované najmä pri väčšom počte návštevníkov, najmä pri školských skupinách. V návrhu jasne dominuje čistota a výborná práca s prirodzenou svetelnosťou priestorov, ktoré sa pocitovo viac otvárajú.

3. Obchodné meno: Jakub Tóth, Nábrežná 907/19, 024 01 Kysucké Nové Mesto Autori: Mgr. Art. Jakub Tóth, Mgr. Art. Martin Kubina, Mgr. art. Ing. Richard Schlesinger, PhD., Andrej & Andrej (Andrej Barčák, Andrej Čanecký a Lukáš Kollár)

Komentár poroty

Výstavnícky najprepracovanejší návrh vďaka využitiu interaktívnych, kreatívnych a hra-

vých analógových prvkov. Porota oceňuje takýto koncept zameraný na podávanie informácií atraktívnou formou, vrátane zvukovej stopy. Pozitívne vníma vizuálnu grafickú stránku návrhu i snahu o rozšírenie expozičných priestorov. Napriek mnohým pozitívam, ktoré návrh prináša, sa porota nestotožnila s použitím ocelového plechu v klenbovej miestnosti, kedy by došlo k potlačeniu prirodzeného svetla a zakrytiu okien ako výrazného architektonického prvku na renesančnej pamiatke. Rovnako porota kriticky vníma použitú čiernu farebnosť, ktorá pôsobí ťažko v pomerne tmavých priestoroch. Tie sú na prízemí v návrhu prakticky osvetlené len umelo galerijným svetlom. Z prevádzkového i teplotného hľadiska sa porota nestotožňuje s presunom recepcie do haly, kde by bolo problematické riešenie bezpečnosti vystaveného tovaru a suvenírov.

Po niekoľkomesačných prípravách tak Kaštieľ Radoľa spoznal víťaza malej dvojjetapovej súťaže. So Studiom Brut Kysucké múzeum bude pokračovať v spolupráci na nadväzujúcej zákazke, ktorej predpokladaná hodnota je 100 000 €. Cieľom múzejníkov je, aby renesančná pamiatka dostala po vyše štyridsiatich rokoch od svojho sprístupnenia novú súčasnejšiu podobu, ktorá si však aj v novom dizajne zachová svoj genius loci a všetky pamiatkové hodnoty.

Súťaž návrhov z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia. Fond je hlavným partnerom projektu.

Akvizícia kníh pre knižnicu Kysuckého múzea

MGR. TOMÁŠ ADAMČÍK, PHD.

Kysucké múzeum vďaka dotácii z Fondu na podporu umenia rozšírilo knižničný fond svojej špecializovanej múzejnej knižnice o 62 zaujímavých knižných titulov v celkovej hodnote 1444,50 €. Do múzea tak pribudli knihy z oblasti histórie, etnografie, ale aj knihy venujúce sa ochrane materiálov. Tieto nové knižné publikácie sú určené nielen pre odborných pracovníkov múzea, ale aj pre širšiu odbornú a laickú čitateľskú verejnosť, ktorá môže využiť prezenčnú formu štúdia v priestoroch knižnice nachádzajúcej sa v sídelnej budove na Moyzesovej ulici 50 v Čadci.

Pod Kysucké múzeum, príspevkovú organizáciu Žilinského samosprávneho kraja, or-

ganizačne spadá aj špecializovaná múzejná knižnica Kysuckého múzea, ktorá je evidovaná v adresári knižníc Slovenskej republiky pod evidenčným číslom 3998/2000-400/3448.

Súčasne s budovaním zbierkového fondu múzea sa rozvíjala aj táto knižnica, ktorá obsahuje v súčasnosti knižničný fond o rozsahu vyše 9-tisíc titulov. Jedná sa hlavne o odbornú literatúru, predovšetkým z vedných odborov zastúpených v múzeu, ale nechýba ani literatúra regionálna. Záujemcovia o knižničné služby majú možnosť prezenčne študovať odbornú literatúru, dostupný je tiež fond periodík, zborníkov a odborných čas-

Novinky

pisov. Knižnica buduje fond knižničných dokumentov v súlade so svojou špecializáciou, ktorý odborne spracúva, sprístupňuje, uchováva a ochraňuje. Vytvára podmienky pre napĺňanie zásady všeobecného prístupu občanov k informáciám a knižničným dokumentom. Fond je dopĺňaný kúpou, výmenou, prípadne darmi od rôznych súkromných osôb a inštitúcií. Knižnica poskytuje základné a špeciálne služby. Medzi základné patria absenčné výpožičky len pre zamestnancov múzea. Pre bádateľov, ktorí sú z radov študentov stredných a vysokých škôl, ako aj pedagógov, historikov a v neposlednom rade aj pre obyvateľov, poskytujeme výpožičky len prezenčnou formou v priestoroch knižnice. Zo špeciálnych služieb zabezpečujeme medziknižničnú výpožičnú službu len pre odborných pracovníkov nášho múzea. Knižnica poskytuje tieto služby bezplatne.

Vďaka zrealizovanému projektu akvizície kníh pre knižnicu Kysuckého múzea sa vďaka Fondu na podporu umenia podaril nákup odbornej literatúry, ktorý pomohol rozšíriť knižný fond knižnice, a tým pádom aj skvalitniť poskytované knižnično-informačné služby v prospech odbornej a laickej verejnosti.

Fond na podporu umenia prispel na akvizíciu kníh dotáciou vo výške 1300 € a múzeum navyše doplatilo za nákup kníh sumu 144,50 € ako spolufinancovane projektu.

Medzi zakúpenými knihami čitateľská verejnosť nájde napríklad knižné publikácie lip-tovskej múzejníčky Ivety ZUSKINOVEJ (*Lip-tov – Dom a život v ňom, Kuchyňa starých materi, Ľudové umenie, Rodinné a kalen-*

dárne zvykoslovie, Ovčari na Slovensku), etnografické práce o ľudovom odevu a spracovaní textilných vlákien od viacerých autoriek a autorov (KUCBELOVÁ, Jana: *Odetí do krásy*; ZAJONC, Juraj: *Premeny vlákna*; MINTALOVÁ, Zora: *Príbeh vlákna*; JAROŠOVÁ, Petra: *Krpce*, STOLIČNÁ, Rastislava: *Ako sa kedysi obliekalo*; KOŽUCHOVÁ, Simona: *Uši si svoj kroj a mnohé iné*). Ku knižným prírastkom sa radia aj práce venované tradičnému ľudovému staviteľstvu a ochrane materiálov – najmä dreva a kovu.

Z historickej literatúry múzeum zakúpilo práce venované cirkevným dejinám (JUDÁK, Viliam: *Boží priatelia*, ŽEŇUCH, Peter: *Rukoväť cirkevných dejín*; HUĎA, Tomáš: *Katolícki vojenský duchovní, a iné práce*). Vzhľadom na svoju múzejnú špecializáciu na lesné železnice boli zakúpené aj knihy o histórii úzkokolejok a o histórii železničnej dopravy ako takej (SZOJKA, Ladislav: *Dejiny železničnej siete na Slovensku*; BITTNER, Ján: *Malý atlas lokomotív 2023*; JAGNEŠÁKOVÁ, Mária: *Oravská lesná železnica*; SODOMKA, Martin: *Jak postaviť železnici*). Fond obohatili aj publikácie z oblasti historickej geografie, všeobecných i regionálnych dejín Slovenska, encyklopédie i knižné tituly zamerané na históriu I. svetovej vojny či špecializované práce k hasičskej tematike (napr. POVAŽAN, Vladimír: *Hasičské vyznamenania na Slovensku*; DERMEK, Milan: *Hasičské automobily od histórie po súčasnosť*).

Ak vás niektoré zo zakúpených kníh zaujali, sú pre Vás k dispozícii v špecializovanej múzejnej knižnici Kysuckého múzea!

KYSUCKÝ MÚZEJNÍK

ELEKTRONICKÝ POPULÁRNO-VEDECKÝ
ČASOPIS KYSUCKÉHO MÚZEA

ČÍSLO 1 • 2024 • ROČNÍK V.

Vydáva
Kysucké múzeum,
organizácia v zriaďovateľskej pôsobnosti
Žilinského samosprávneho kraja
Moyzesova 50
022 01 Čadca
www.kysuckemuzeum.sk

Za jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori!

Šéfredaktor: MGR. ANDREA PARÁČOVÁ
Zodpovedný redaktor: MGR. HELENA KOTVASOVÁ
Redakčná rada: MGR. TOMÁŠ ADAMČÍK, PHD.; PHDR. MARIÁN LIŠČÁK, PHD.;
MGR. DANKA MAJERČÍKOVÁ
Grafická úprava: MGR. MARTIN TURÓCI, PHD.
Kontakt na redakciu: kysuckemuzeum@vuczilina.sk

ISSN 2729-7446

Hlavný mediálny partner:

